

ฉบับที่

(ปฐมฤกษ์)

อ ย ู ด ด

ก ิ ๑ ด ต ๑

บรรณาธิการ: พลอย กษมา แยมตรี
ศิลปกรรม: กนกพร อัสวเมธีกาพงศ์
เขียน: พลอย กษมา แยมตรี, ยศวดี สนั่นไชย
ประสานงานเนื้อหา: ยศวดี สนั่นไชย
ตาแสง studio **เรียบเรียง**

จัดทำโดย

ตาแสง studio

33 ซอยลาดพร้าว 60
ถนนลาดพร้าว แขวงวังทองหลาง
เขตวังทองหลาง กทม. 10310
โทร. 086 983 9823

UD

Universal Design
การออกแบบเพื่อคนทุกคน

‘อยู่ดีดี’ ก็ถอด-ต่อ วารสาร ฉบับที่ ๑

สวีสวีชาวเครือข่ายและภาคีผู้ร่วมผลักดันงานด้านการออกแบบเพื่อคนทุกคน (Universal Design) ทุกท่าน

เป็นนิมิตหมายอันดีในการกลับมาเจอกันอีกครั้งในรูปแบบของวารสารด้าน UD ของเครือข่าย ที่ประกอบไปด้วยเนื้อหาและตัวอย่างงานที่เกิดจากการแชร์ความรู้จากจากภาคีต่าง ๆ จากเวิร์คช็อป ถอด-ต่อ ภาค ๑ : สุนทรียสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนและสร้างองค์ความรู้ด้านการออกแบบเพื่อคนทุกคน

หลังจากที่สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) และ กลุ่มองค์กรธุรกิจเพื่อสังคม ดาแสง studio ได้จัดเวิร์คช็อปครั้งที่ ๑ ขึ้นด้วยความตั้งใจในการสร้างพลังของเครือข่ายคนทำงานในด้านนี้ และเป็นพื้นที่สำหรับร่วมกันบันทึกชุดความรู้กลาง ‘อย่างไม่เป็นทางการ’ จากแต่ละหน่วยเพื่อ

นำกลับไปสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายในวงที่กว้างขึ้นต่อไป ผลที่ได้รับนั่นคือ ร่างความรู้ชุดที่ ๑ เป็นตัวชี้แนะแนวทางที่สำคัญให้ผู้จัดและนักจัดการความรู้ได้เห็นแนวทางของเนื้อหาที่จะเป็นประโยชน์ในการผลักดันให้เกิดการขยายผลของงานในด้านนี้ต่อ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาคีที่เข้าร่วมเพื่อผลักดันให้เกิดงานในพื้นที่ใหม่ ๆ

‘อยู่ดีดี’ ก็ถอด-ต่อ วารสารฉบับที่ ๑ นี้เป็น ‘ตัวอย่างเล็ก ๆ ’ ของการจัดการความรู้ (KM) จาก ‘ผลของการบันทึกความรู้ร่วมกัน’ ในครั้งนั้น การติดตามผลงานเครือข่ายเป็นระยะ ๆ และการอยาก ‘บอกต่อ’ ของทั้งเจ้าของพื้นที่ ทั้งในด้านการออกแบบการใช้ศาสตร์หลายแขนงในการนำมาสนับสนุนการผลักดันงาน UD ในพื้นที่ต่าง ๆ และการทำให้โครงการต่าง ๆ บรรลุผลจากการทำงานบนภาคส่วนหลากหลายระดับ และถึงแม้ว่า จะเป็นเพียงไม่กี่ตัวอย่างที่เลือกมาสื่อสารแค่บางชิ้นเท่านั้นในฉบับนี้ทางผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การจัดการ

ความรู้ในวารสารฉบับนี้ จะเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญในการทำให้ภาคีทุกท่านเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการความรู้ร่วมกันในเครือข่ายต่อไป

ขอให้ผู้อ่านทุกท่าน ได้ถือวารสารในมือฉบับนี้ติดมือกลับบ้าน กลับไปที่หน่วยงาน และนำไปใช้ในทุก ๆ พื้นที่

สิ่งสำคัญกว่านั้น มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งปันสิ่งที่ทำ ทั้งพลังงาน ทั้งประสบการณ์ และความรู้ดี ๆ แก่เครือข่ายด้านงานออกแบบเพื่อคนทุกคน (Universal Design) ให้ขยายผลต่อไปอีกเรื่อย ๆ และอย่างสม่ำเสมอ

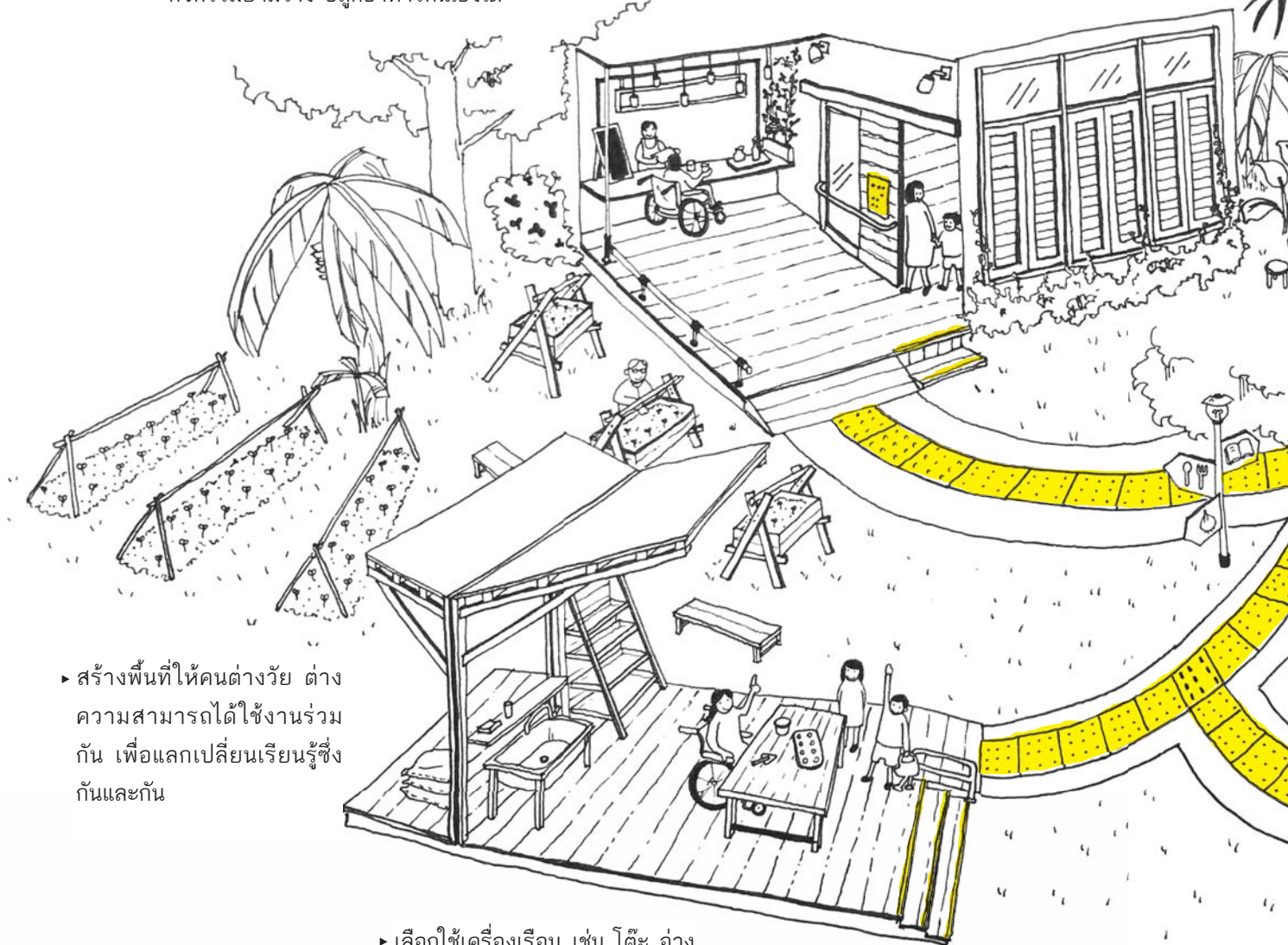
ขอให้มึพลังในการทำงานและการแลกเปลี่ยนกันอย่างไม่รู้จบค่ะ

ดาแสง studio
คณะผู้จัดทำ

UD PRINCIPLES

หลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคน

- ▶ พื้นที่ทำสวนแบบไม่ต้องก้ม เพื่อให้ผู้สูงอายุหรือคนที่ไม่สะดวกก้มสามารถมีกิจกรรมยามว่าง ปลูกอาหารกินเองได้
- ▶ พื้นที่ที่คนนั่งรถเข็น (Wheelchair) สามารถเข้าถึงได้ มีทางลาดที่ไม่ชันเกินไป ราวกันตกที่พื้นต่างระดับ ขนาดประตูทางเข้า-ออกที่กว้างกว่าขนาดของรถเข็น และพื้นที่ว่างกว้างพอให้หมุนรถกลับได้
- ▶ มีป้ายอักษรเบรลล์ในตำแหน่งที่ไม่สูงหรือต่ำเกินไปเพื่อบอกข้อมูลแก่คนตาบอด

- ▶ สร้างพื้นที่ให้คนต่างวัย ต่างความสามารถได้ใช้งานร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

- ▶ เลือกใช้เครื่องเรือน เช่น โต๊ะ อ่างล้างมือ ที่มีพื้นที่ความสูงและความกว้างด้านใต้พอให้คนนั่งรถเข็น (Wheelchair) เข้าไปใช้งานได้ด้วย

- ▶ มีการใช้แถบกันลื่นที่มีสีสะดุดตาที่จุ่มกันน้ำ เพื่อป้องกันการสะดุดหรือลื่นล้ม

หลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคน เป็นเหมือนข้อคิดกลางที่ช่วยนำทางให้การคิดเพื่อการออกแบบพื้นที่ที่มีทิศทางในการนำไปสู่พื้นที่เพื่อคนทุกคน (Universal Design) ได้ โดยการนำไปใช้นั้น เราควรจะสำรวจด้วยว่า พื้นที่ดังกล่าวมีผู้ที่ต้องมีความต้องการหรือความสามารถเฉพาะหรือไม่ เพื่อช่วยให้พื้นที่ที่ออกแบบนั้นเอื้อต่อกลุ่มดังกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงด้วย การใช้หลักคิดสามารถนำไปใช้กับองค์ประกอบของพื้นที่ตั้งแต่การออกแบบผังพื้นที่ พื้นผิว ระดับ บรรยากาศ องค์ประกอบตกแต่ง วัสดุ และการเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบในรายละเอียดออกแบบภายในต่าง ๆ

การใช้หลักคิดด้าน UD นั้น ไม่ได้นำไป

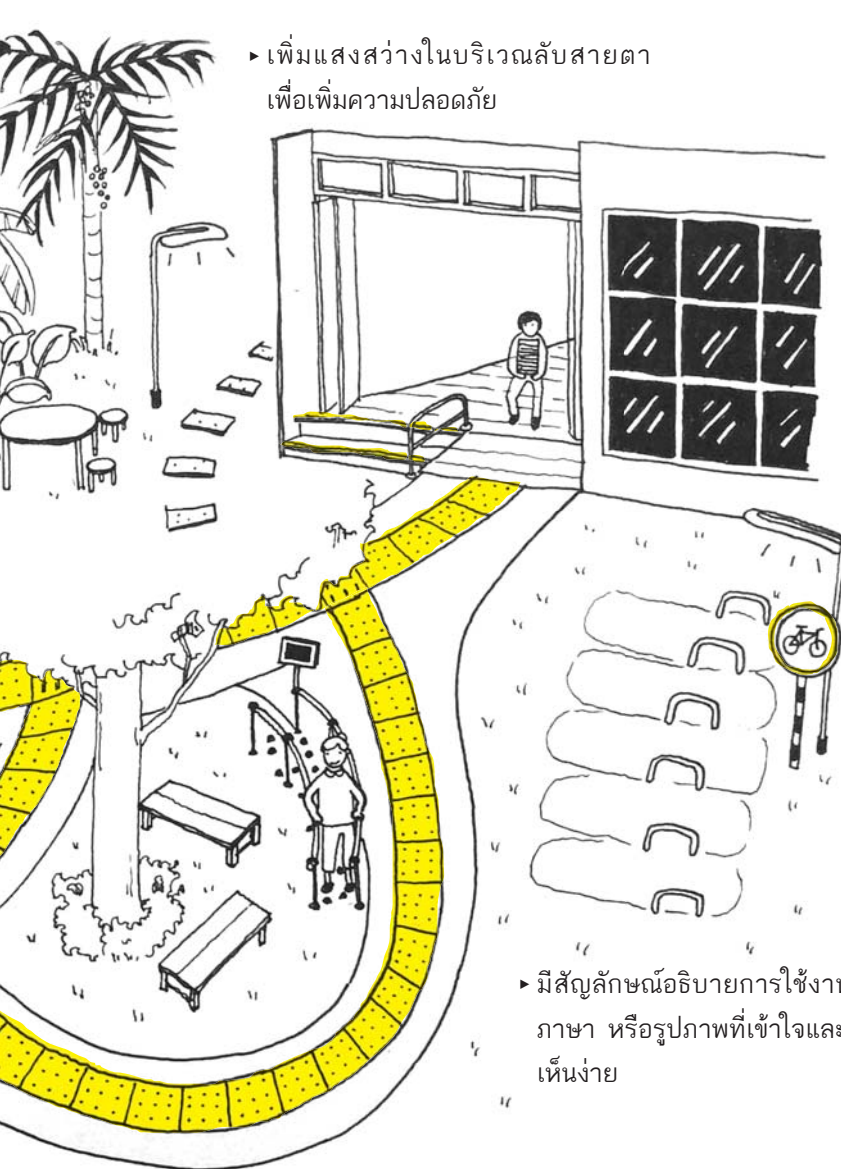
ใช้ยากอย่างที่คิด เพราะการใช้หลักคิด UD ที่มีประสิทธิภาพนั้นควรจะทำอยู่บนพื้นฐานของความ เป็นไปในด้านต่าง ๆ ด้วย เช่น ความเป็นไปได้ในการปรับปรุงพื้นที่ในแง่สิทธิที่ดินและขนาดพื้นที่ที่มีอยู่ ด้านการเงิน ด้านการดูแลรักษา ด้านระบบการก่อสร้างและแรงงาน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัสดุที่เป็นไปได้ ด้านวัฒนธรรมในการใช้พื้นที่และการอยู่อาศัย และด้านความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

เราควรจำไว้เสมอว่า เราไม่ควรยึดติดกับรูปแบบที่เห็นตามมาตรฐานทั่วไปอย่างเดียว แต่ควรดูการทำงานร่วมของปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้น และให้หลัก UD ได้ทำงานร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การดูแลของผู้ใกล้ชิด การฟื้นฟูร่างกายและ

จิตใจ เป็นต้น

และสิ่งที่สำคัญที่สุดของการทำ UD คือ ไม่จำเป็นต้องรีบเพื่อปรับปรุงหรือสร้างใหม่อย่าง เดียว แต่สามารถเป็นการ 'จัดระบบพื้นที่ใหม่' จาก สิ่งของและกรอบของพื้นที่ที่มีอยู่ให้เหมาะสมตาม หลักคิดและเอื้อต่อคนใช้งานด้วยกันได้

อยากให้จำกันให้แม่นว่า จะทำพื้นที่ให้ 'อยู่ดี' แบบ 'UD' นั้น ไม่ได้ยากอย่างที่คิด เพียงแต่ เราต้องหมั่นสำรวจรอบ ๆ ตนเองเพื่อเข้าใจความ ต้องการที่แตกต่างหรืออาจเปลี่ยนไปตามอายุเพื่อ ให้เกิดความเหมาะสมของพื้นที่ที่ใช้งานกับตัวเรา และผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน

► เพิ่มแสงสว่างในบริเวณลึบสายตา เพื่อเพิ่มความปลอดภัย

► มีสัญลักษณ์อธิบายการใช้งานเป็น ภาษา หรือรูปภาพที่เข้าใจและมองเห็นง่าย

► ใช้บล็อกพื้นนำทาง (Braille Block) ที่ปูอย่างถูกวิธี เพื่อช่วยนำทางให้กับ คนที่มีปัญหาทางสายตา ผิวสัมผัส และสีเส้นที่สดใสจะช่วยให้เดินได้ อย่างปลอดภัย

- 1** เสมอภาค
EQUITABLE USE
คนทุกประเภทใช้งานได้ ไม่ว่าจะเป็นคนต่างวัย ต่างความสามารถ ต่างชาติพันธุ์
- 2** ยืดหยุ่น
FLEXIBILITY IN USE
สามารถปรับให้เหมาะสมกับคนที่มีลักษณะต่างกัน เช่น ถนัดซ้าย/ขวา
- 3** เรียบง่าย
SIMPLE AND INTUITIVE USE
ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ไม่จำเป็นต้องมีทักษะ พิเศษเพื่อการใช้งาน
- 4** เข้าใจง่าย
PERCEPTIBLE INFORMATION
มีการใช้สัญลักษณ์หรือภาษาที่เป็นสากล เพื่อแสดงข้อมูล อธิบายการใช้งาน
- 5** ปลอดภัย
TOLERANCE FOR ERROR
ทนทาน ไม่พังง่าย ไม่อันตราย แม้จะมีการใช้งานที่ผิดพลาด
- 6** พยายาม
LOW PHYSICAL EFFORT
ไม่ต้องออกแรงมากในการใช้ สามารถใช้งานได้ด้วยตัวเองไม่จำเป็นต้องมีผู้ช่วย
- 7** พื้นที่พอ
SIZE AND SPACE FOR APPROACH AND USE
มีขนาดพื้นที่พอสำหรับการเข้าถึงและใช้งาน

การออกแบบเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับ ลักษณะความพิการ

แบ่งประเภทโดยอ้างอิงตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

๑

ความพิการทางการมองเห็น ไม่ได้หมายความว่าถึงคนตาบอดเท่านั้น แต่หมายรวมถึงผู้ที่มีสายตาลีเลือนรางด้วย สิ่งกีดขวางเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็อาจเป็นอุปสรรคต่อการอยู่อาศัยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ผู้พิการไม่คุ้นชิน

๒

ความพิการทางการได้ยินและการสื่อความหมาย คือผู้ที่หูหนวก หูตึง หรือพูดไม่ได้ บางครั้งคนกลุ่มนี้อาจมีข้อจำกัดในชีวิตประจำวันที่ต้องสื่อสารกับผู้อื่น ดังนั้นการมีอุปกรณ์บางอย่างจะสามารถช่วยในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

๓

ความพิการทางการเคลื่อนไหว หรือทางร่างกาย เป็นกรณีที่เห็นได้ชัดที่สุดในเรื่องอุปสรรคการอยู่อาศัยและการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้พิการเกิดการช่วยเหลือตนเองจะสามารถฟื้นฟูทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของผู้พิการได้ด้วย

เมื่อเราพูดถึงงานด้าน ‘การออกแบบเพื่อคนทุกคน’ (Universal Design) หลายคนมักเข้าใจว่าของหนึ่งสิ่ง จะต้องมีการออกแบบให้ ‘คนทุกคน’ ใช้ได้

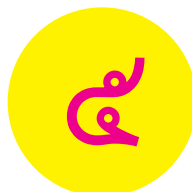
ในทางปฏิบัติแล้ว การออกแบบของหนึ่งสิ่งให้พร้อมใช้แก่คนทุกคนนั้น อาจไม่สามารถทำได้บนของชิ้นเดียวได้ทุกชิ้น และอาจมีอุปสรรคในการผลิตหรือสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นจริงได้

สิ่งนี้จึงเป็นเหตุให้หลายครั้ง เราต้องทำ ‘การออกแบบพื้นที่เพื่อคนทุกคน’ บนพื้นที่ ‘สิ่งแวดล้อม’ ที่มีองค์ประกอบมากกว่า ๑ อย่างเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนกลไกชีวิตที่แตกต่างของคนหลาย ๆ คน และทำให้พื้นที่สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ กลายเป็นสิ่งแวดล้อม ‘สำหรับคนทุกคน’ ได้

ในขณะเดียวกัน สิ่งแวดล้อมบางแห่ง อาจไม่ได้มีความพร้อมร้อยเปอร์เซ็นต์ในการเอื้อให้คนบางกลุ่มสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองโดยลำพัง ‘ผู้ดูแล’

ใกล้ชิด และสังคมที่เข้าใจ จึงมีความสำคัญอย่างมากในการเอื้อให้คุณภาพของการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมมีความสมบูรณ์ เช่น มีความปลอดภัย มีความสุข หรือมีความสามารถเพิ่มมากขึ้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

ในวารสารฉบับนี้ อยากจะชวนท่านผู้อ่านได้มารู้จักลักษณะความพิการ ๗ ประเภทตามประกาศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๕ ลักษณะเฉพาะและข้อจำกัดของแต่ละกลุ่ม ในขณะเดียวกันนั้นจะชวนให้เรามองถึงปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อชีวิตของคนกลุ่มนี้ คือ สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และคนรอบข้างที่เข้าใจ และความเป็นได้ในการทำให้คนกลุ่มนี้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ผ่านตัวอย่างการออกแบบปรับปรุงบ้านใน ๓ พื้นที่จาก ๓ รูปแบบหน่วยงาน ร่วมกับภาคีต่าง ๆ จากแต่ละพื้นที่

ทางจิตใจหรือพฤติกรรม คือผู้ที่มีความบกพร่องหรือไม่ปกติทางการรับรู้ อารมณ์ และความคิด เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีการรับรู้และการแสดงออกแตกต่างออกไปจึงเป็นสาเหตุให้จำเป็นต้องมีการสื่อสารเฉพาะ หรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำความเข้าใจ

ความพิการทางสติปัญญา เนื่องจากพัฒนาการช้ากว่าปกติ และมีเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป ดังนั้นบางอย่างที่ดูง่าย ๆ สำหรับคนทั่วไป อาจเป็นสิ่งที่ยากเกินความสามารถของคนกลุ่มนี้ก็ได้

ความพิการทางการเรียนรู้ คือกลุ่มคนที่อาจมีความบกพร่องในการอ่านและเขียนหรือคิดคำนวณ ระดับความรู้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ฉะนั้นสิ่งที่เป็นมาตรฐานความรู้ทั่วไป อาจไม่สามารถนำมาใช้กับคนกลุ่มนี้ได้

ความพิการทางอภิสติ คนกลุ่มนี้ส่วนมากจะมีปัญหาในการช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวัน เนื่องจากมีความบกพร่องในพัฒนาการด้านสังคม ภาษาและการสื่อความหมาย พฤติกรรมและอารมณ์ กรณีส่วนใหญ่จึงต้องมีคนคอยดูแลตลอดเวลา

ตัวอย่างการปรับสภาพบ้าน กรณีผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

ดำเนินงานโดยทีมจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามในปี พ.ศ. ๒๕๕๗

นายสุวรรณ พัดตะยา หรือ ลุงสุวรรณ อาศัยอยู่กับภรรยาที่ ต.ขามเปี้ย อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด ลุงสุวรรณเคยประสบอุบัติเหตุพลัดตกจากที่สูง จากอุบัติเหตุในครั้งนั้นทำให้กระดูกสันหลังหักทับ ไหล่สันหลัง ชาวของลุงสุวรรณจึงมีอาการอ่อนแรงไม่สามารถเดินด้วยตัวเองได้ ต้องพึ่งพาภรรยาอยู่เสมอ

บ้านของลุงสุวรรณมีลักษณะเป็นบ้าน ๒ ชั้น แต่ลุงสุวรรณอาศัยที่ชั้นล่างเพื่อความสะดวกในการใช้ชีวิต แต่ก็ยังคงมีอุปสรรค เพราะห้องน้ำตั้งอยู่นอกตัวบ้านซึ่งห่างออกไปถึงเกือบ ๗ เมตร อาจฟังดูไม่ไกลนัก แต่ถ้าสำหรับลุงสุวรรณผู้ที่ไม่สามารถเดินได้ด้วยตัวเองคงเป็นเรื่องไม่ง่ายเลยตั้งแต่ตัวลุงหรือภรรยาผู้ดูแล นอกจากระยะทางที่เป็นอุปสรรคแล้ว พื้นผิวระหว่างทางที่เป็นดินก็ทำให้การสัญจรโยกซึ่งน่าจะเป็นอุปสรรคช่วยเหลือคุณลุงได้เป็นเรื่องยากอีกด้วย

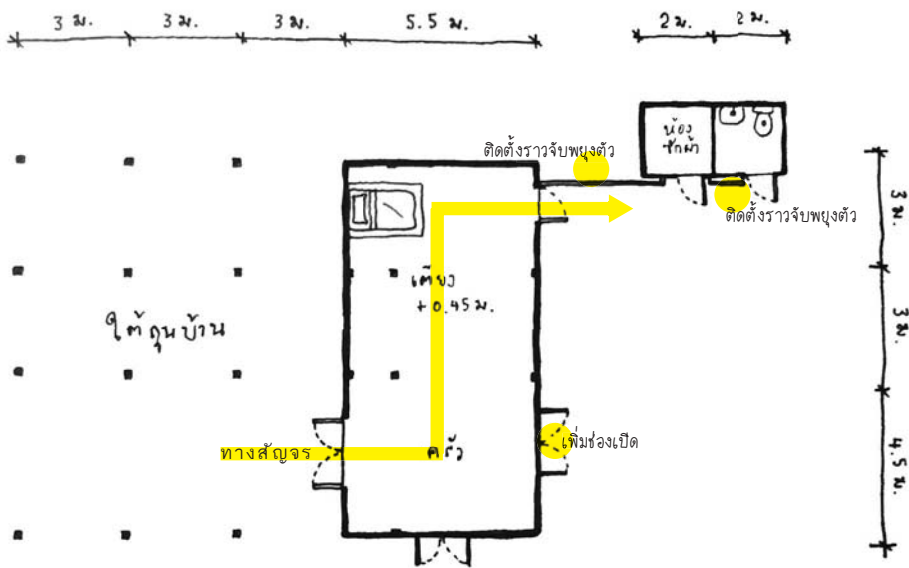
▶ ห้องน้ำก่อนการปรับสภาพ

ข้อแนะนำในการออกแบบโดยใช้หลักการออกแบบเพื่อคนทุกคน

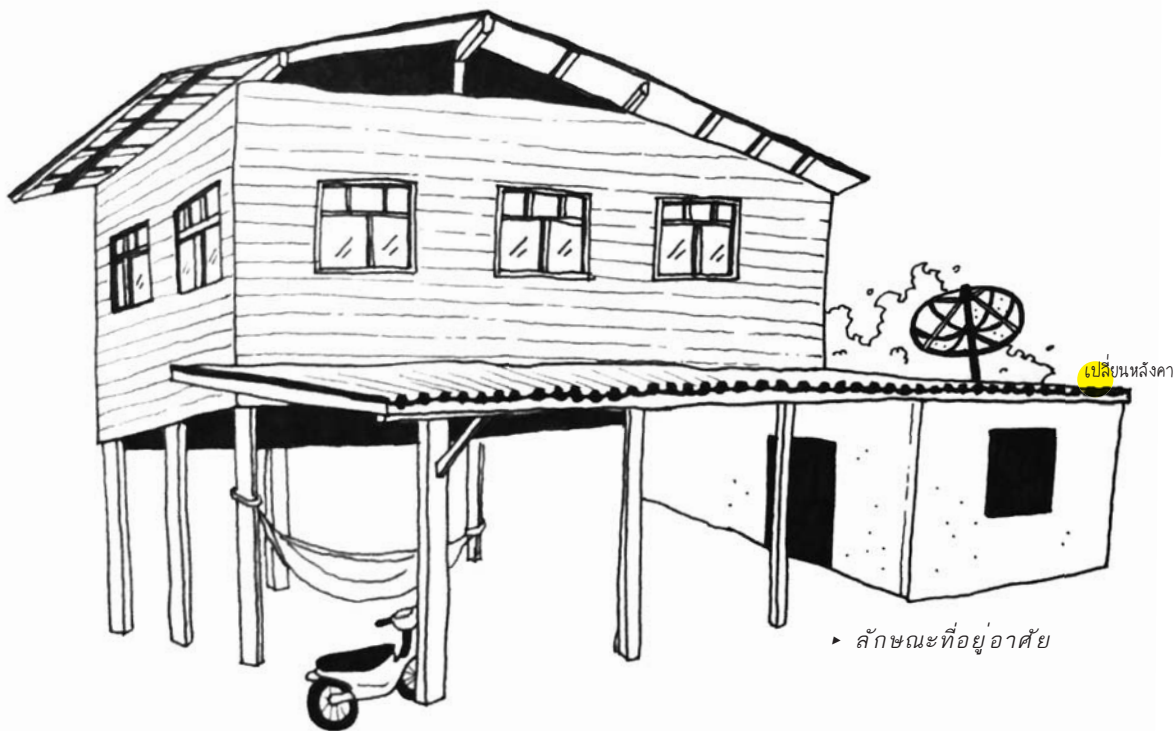
ราวจับ เลือกใช้วัสดุเป็นท่อแป๊บเหล็ก ขนาด 1½" ตามมาตรฐานการออกแบบเพื่อคนทุกคน และสามารถหาได้ง่ายจากร้านวัสดุในพื้นที่

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●
การติดตั้ง เป็นหัวใจหลักและเป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในบ้านลุงสุวรรณก็เช่นกัน ผู้ออกแบบและผู้ก่อสร้างตรวจเช็คทุกจุดที่อาจมีความเสี่ยง อย่างเช่นความเหลื่อมคมของเหล็กและเก็บรายละเอียดลบออกให้สอดคล้อง

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●
บ้านที่จะแข็งแรงต้องมีโครงสร้างที่แข็งแรง บ้านของลุงสุวรรณโครงสร้างเก่าผุพังแล้วและไม่สามารถใช้พื้นที่ได้หลังคาเดิมบางส่วนได้ จึงเปลี่ยนโครงสร้างใหม่บางส่วน โดยออกแบบผสมผสานวัสดุเดิมที่เป็นไม้และวัสดุใหม่ที่ครอบคลุมลุงสุวรรณต้องการให้เป็นเหล็ก

▶ ผังบ้านชั้นล่าง

▶ ลักษณะที่อยู่อาศัย

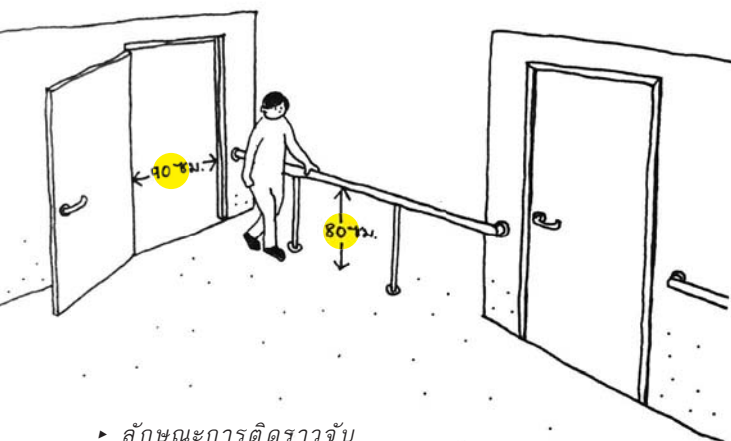
จากอุปสรรคที่กล่าวมา ทีมวิจัยด้านการปรับสภาพบ้าน ซึ่งนำโดย ผศ.ดร. พญ.ศิรินาถ ตงศิริ หรือ หมออ้อม ได้รับข้อมูลจากทีมนักกายภาพภายในพื้นที่ และมองเห็นแนวทางการปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้เอื้อต่อการใช้งานของลุงสุวรรณ หมออ้อมและทีมวิจัยประกอบด้วย ผศ.ดร. ชันดดา พลอยล้อมแสง หรือ อ.อ้อ๊ด ผู้มีประสบการณ์ด้านการประเมินสมรรถนะคนพิการ และ อ.กตัญญู หอสูติสิมา หรือ อ.ญู ผู้มีประสบการณ์ด้านการปรับสภาพบ้านที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยของคนพิการ ร่วมกันดำเนินโครงการปรับสภาพบ้านให้กับลุงสุวรรณผ่านการทำงานร่วมกับ รพสต.ขามเปี้ยและนักกายภาพในพื้นที่ โดยใช้งบประมาณจากกองทุนฟื้นฟู

สมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพ จังหวัดร้อยเอ็ด

โดยการออกแบบของ อ.ญู นั้นได้คำนึงถึงหลักการออกแบบเพื่อคนทุกคน ให้กับบ้านของลุงสุวรรณ จากอุปสรรคในการใช้ชีวิตของลุงสุวรรณ ทีมงานเห็นว่า สิ่งสำคัญที่สุดคือการให้ลุงสุวรรณสามารถใช้ชีวิตด้วยตัวเองให้มากที่สุด อ.ญูและทีมออกแบบจึงเลือกหยิบองค์ประกอบของสิ่งที่เอื้อเพื่อให้ตอบโจทย์การช่วยเหลือตัวเอง เช่น การออกแบบราวจับในบริเวณสำคัญของบ้าน คือ จากเตียงนอนของลุงสุวรรณไปยังห้องน้ำ และปรับพื้นดินให้เป็นพื้นคอนกรีต เพื่อให้ลุงสุวรรณสามารถใช้รถโยกเคลื่อนที่ไปเองได้ นอกจากนั้น ยังออกแบบการใช้สอยภายในห้องน้ำให้เอื้อ

ต่อการใช้งานมากขึ้น โดยเปลี่ยนจากส้วมแบบนั่งยองเป็นแบบนั่งราบให้ลุงสามารถเคลื่อนตัวจากรถโยกไปใช้งานได้ง่ายขึ้น

การปรับสภาพบ้านของลุงสุวรรณนั้นเกิดขึ้นจากการร่วมมือของหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม รพสต. และนักกายภาพในพื้นที่ที่เสนอปัญหาให้ทางทีมวิจัยทราบ การสนับสนุนแหล่งทุนโดยความร่วมมือของ สปสช.เขต 8 และ อบจ.ร้อยเอ็ด และที่ขาดไม่ได้เลยเห็นจะเป็นลูกสาวที่สมทบเงินทุน เพื่อนบ้านและคนในชุมชนของลุงสุวรรณเองที่เข้ามามีส่วนช่วยอย่างมากในการก่อสร้างปรับสภาพบ้านของลุงสุวรรณให้สมบูรณ์

▶ ลักษณะการติดตั้งราวจับ

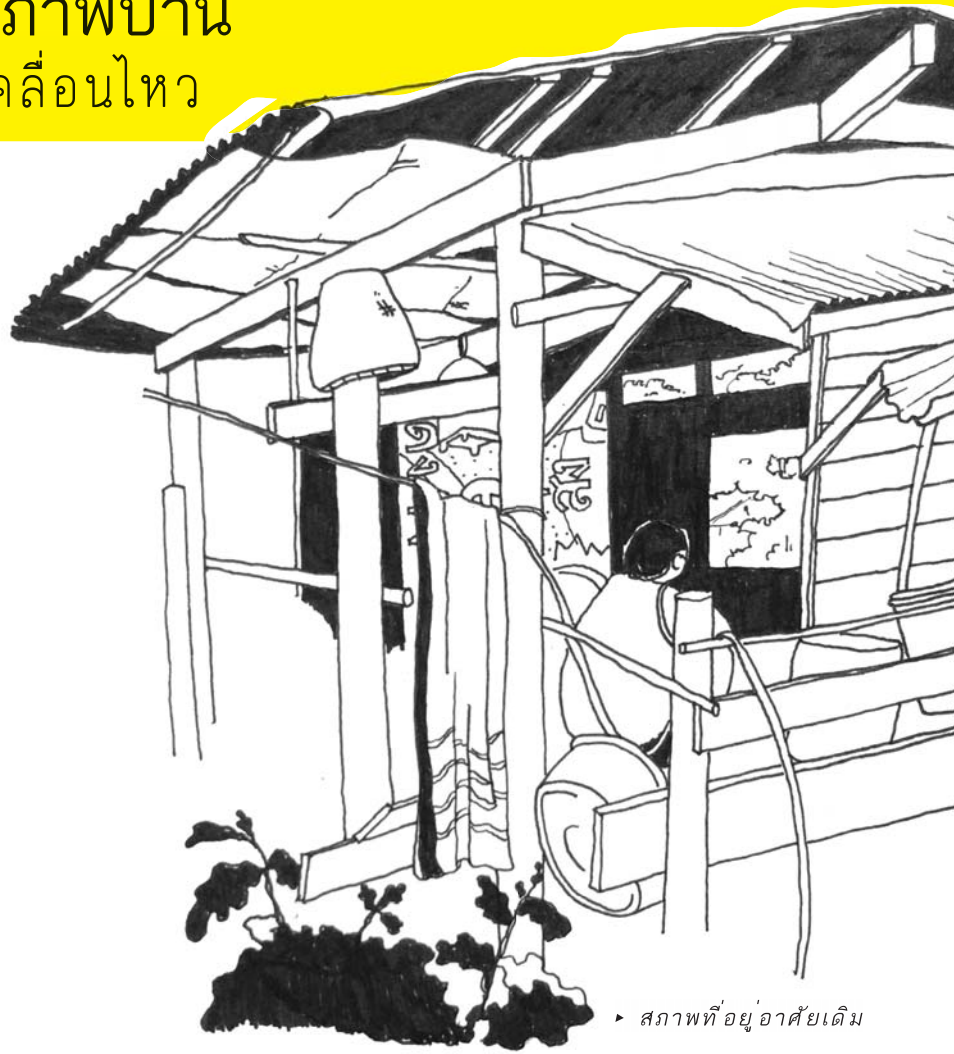
“...ห้องน้ำทำแล้วก็ดีเลย เข้าเองได้ ถ่ายสะดวก ลดภาระของคนดูแล (ภรรยา) ได้มากเค้าจะออกไปไหนได้ ไม่ต้องห่วงเรา ที่ทำบ้านมาทั้งหมด ทั้งราว หน้าต่าง ประตูใหม่ ส้วมชอบหมดเลย...”

(ความคิดเห็นบางส่วนที่มีต่อบ้านหลังการปรับสภาพของลุงสุวรรณ)

ตัวอย่างการปรับสภาพบ้าน กรณีผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

นายต๋น จันทรหีบ อายุ ๔๙ ปี ผู้อยู่ในภาวะโรคร่างกายอ่อนแรง อาจเป็นชื่อโรคที่ฟังดูคุ้นหู แต่น้อยคนที่จะทราบถึงอุปสรรคในการใช้ชีวิตของผู้ป่วยเหล่านี้ นายต๋นรู้สึกผิดปกติก่อนเริ่มจากอาการปวดเมื่อยตั้งแต่เมื่ออายุ ๒๑ ปี และอาการก็มีมากขึ้นเรื่อย ๆ การหยิบจับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวกลายเป็นเรื่องลำบาก จนเมื่ออายุ ๓๖ ปี ก็รู้สึกถึงความอ่อนแรงอย่างชัดเจน จึงเข้าพบแพทย์และได้ทราบว่าตนเองเป็นโรคกล้ามเนื้ออ่อนแรง

บ้านที่นายต๋นอาศัยอยู่ปัจจุบันนี้มีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร มีห้องนอน ๑ ห้อง และมีห้องน้ำที่อยู่ข้างล่าง ที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวบ้านถึง ๑๐ เมตร ก่อนหน้านั้นที่อยู่อาศัยจะไม่มีปัญหาเท่าไรนัก แต่โรคกล้ามเนื้ออ่อนแรงนั้นมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันนายต๋นเดินไม่ได้ แต่ยังสามารยขับในพื้นที่ราบได้ ดังนั้น ลักษณะบ้านที่นายต๋นเคยอยู่ได้ตามปกติจึงกลับกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต

▶ สภาพที่อยู่อาศัยเดิม

▶ บริเวณห้องน้ำเดิม

นายมานพ เชื้อบัณฑิต หรือ พี่มานพ รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด หนึ่งในผู้ผลักดัน ‘กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพ’ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ได้รับการแจ้งขอรับการช่วยเหลือจากศูนย์แพทย์ชุมชนและอส.ในพื้นที่ เรื่องกรณีอุปสรรคภายในบ้านของนายต๋น จากการได้รับแจ้งพี่มานพและเจ้าหน้าที่กองทุน ฯ ได้ลงพื้นที่ประเมิน ร่วมกับสมาคมคนพิการและเจ้าหน้าที่ศูนย์แพทย์ชุมชน หลังจากการประเมินจึงอนุมัติเบื้องต้น และแจ้งชุมชนเบื้องต้นเพื่อทำข้อตกลงร่วมกันในการให้ความช่วยเหลือ

หลังจากอนุมัติโครงการและเตรียมการเบื้องต้นในพื้นที่แล้ว พี่มานพและเจ้าหน้าที่กองทุนฯ จึงเริ่มการออกแบบร่วมกับนายต๋น ผ่านคำถามง่าย ๆ อย่างเช่น “อยากได้อะไร ?” “อยากได้แบบไหน ?” และ “เพราะอะไร ?” ร่างแบบจากคำตอบของนายต๋น และส่งต่อให้ช่างโยธาเขียนแบบเพื่อก่อสร้าง

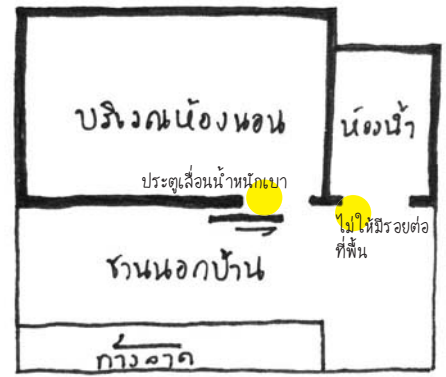
๒

จากการพูดคุยถึงความต้องการของนายต๋นที่ต้องการอยู่บนพื้นที่เดิม ไม่อยากย้ายบ้าน และการให้คำแนะนำด้านหลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคนจากทีมงานพี่มานพ จึงได้ข้อสรุปในการออกแบบให้เกิดความสะดวกต่อการใช้งาน และลดการใช้แรง เพื่อให้เหมาะกับการใช้งานของนายต๋น เช่น การเปลี่ยนตำแหน่งห้องน้ำของนายต๋นมาไว้บนบ้านในความสูงระดับเดียวกับพื้นในบ้าน ให้นายต๋นสามารถเคลื่อนไหวดูโดยใช้ไม้กระดานติดล้อไปยังห้องน้ำได้ และเปลี่ยนประตูห้องของนายต๋นให้เป็นเหมือนบานเลื่อน โดยใช้ผ้าใบไวนิลเพื่อลดน้ำหนักของประตู ซึ่งนายต๋นสามารถเลื่อนปิด - เปิดเองได้

ปัจจุบัน บ้านของนายต๋นได้รับการปรับเรียบร้อยแล้วโดยความร่วมมือจากบ้านใกล้เรือนเคียงในการก่อสร้าง และการทำงานอย่างรวดเร็วของทีม

งานพี่มานพเพื่อให้ได้บ้านทันต่อการใช้งาน ตามการเปลี่ยนแปลงทางสภาพร่างกายของนายต๋น ให้นายต๋นได้บ้านที่สามารถเอื้อต่อการดำรงชีวิตได้ตามที่นายต๋นพอใจ

▶ ผังบ้านหลังปรับปรุง

ข้อแนะนำในการออกแบบโดยใช้หลักการออกแบบเพื่อคนทุกคน

ห้องน้ำที่ต่อเติมใหม่ของบ้านนายต๋นเป็นอีกส่วนที่สำคัญที่นายต๋นต้องใช้งานเป็นประจำ ดังนั้นการออกแบบจึงคำนึงถึง **ความง่ายที่จะเข้าถึง** โดยออกแบบรอยต่อระหว่างพื้นบ้านเดิมกับห้องน้ำให้อยู่ในระดับเดียวกันให้นายต๋นสามารถเคลื่อนไม้กระดานเลื่อนไปมาระหว่างพื้นที่ได้โดยไม่สะดุด

โดยปกติแล้วการออกแบบมักจะมีหลักการและกฎเกณฑ์บางอย่าง แต่บางกรณีการออกแบบที่ถูกต้องกลับทำให้ผู้อยู่อาศัยไม่สามารถใช้งานได้ ในกรณีบ้านนายต๋น ผู้ออกแบบยอมทิ้งหลักเกณฑ์บางอย่าง เช่น ห้องน้ำต้องมีประตู สุขภัณฑ์ควรเป็นแบบนั่งราบ ดังนั้น จึงไม่แปลกใจถ้าบ้านของนายต๋นจะไม่มีประตู และสุขภัณฑ์จะอยู่ระนาบเดียวกับพื้น เพราะใน **ความยืดหยุ่น**นี้สามารถตอบโจทย์การใช้งานของนายต๋นได้เป็นอย่างดี

ดำเนินงานโดยทีมจาก **อบจ.หนองบัวลำภู** ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗

▶ บริเวณที่ปรับปรุงใหม่

๓

ตัวอย่างการปรับสภาพบ้าน กรณีผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

ดำเนินงานโดยทีม **openspace** ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕

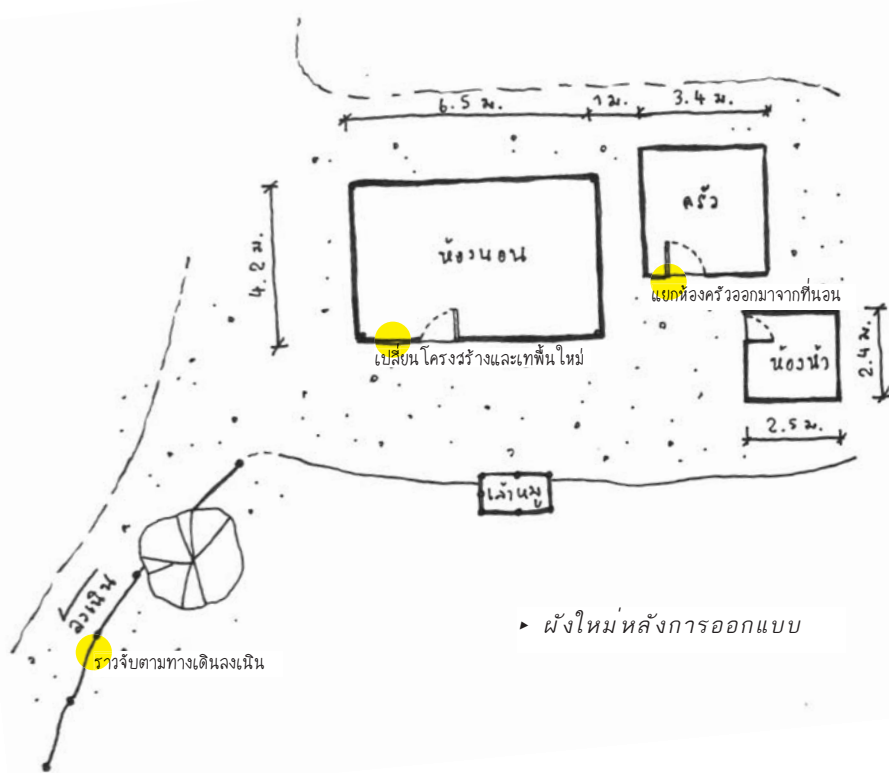
นายปะอู่ จะลา อายุ ๓๕ ปี หรือพี่ปะอู่ อาศัยอยู่กับแม่และครอบครัวที่บ้านวาวิ ต.วาวิ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย พี่ปะอู่เป็นชนเผ่าลาหู่ที่ตาบอดตั้งแต่กำเนิด ถึงแม้พี่ปะอู่จะถูกจัดว่าเป็นคนพิการด้านการมองเห็น แต่พี่ปะอู่ก็สามารถดูแลตัวเองและใช้ชีวิตแทบจะเหมือนคนปกติทั่วไป โดยมีแม่ดูแลและคอยช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เสมอ

บ้านของพี่ปะอู่เป็นบ้านไม้ไผ่ปลูกติดบนพื้นดินตามลักษณะบ้านของชนเผ่าลาหู่ทั่วไป และตั้งอยู่บนดอยวาวิซึ่งเป็นภูเขาสูงและบ้านพี่ปะอู่อยู่สูงห่างจากถนนหลักขึ้นมาประมาณ ๑๐๐ เมตร ภายในบ้านมีเตาไฟตั้งอยู่บนพื้นดินในบ้าน และห้องน้ำตั้งอยู่นอกตัวบ้าน แม้ว่าพี่ปะอู่จะสามารถดูแลช่วยเหลือตัวเองได้ แต่จากลักษณะของบ้านก็สังเกตเห็นได้ว่ามีอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตของพี่ปะอู่อยู่พอสมควร ในด้านความปลอดภัย เช่น การเดินจากตัวบ้านลงเนินเขาไปยังถนนที่มีชุมชนและเพื่อนบ้าน เต้าไฟบนพื้นดินในบ้านก็อันตรายต่อการใช้ชีวิตของคนตาบอดอย่างพี่ปะอู่และครอบครัวซึ่งมีทั้งผู้สูงอายุและเด็กเล็ก

กลุ่มสถาปนิกชุมชน Openspace ได้รับการแนะนำจาก สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ให้ได้ประสานงานกับ คุณกรรณิการ์ สรวายสุวรรณ หรือ ครูปุ๋ย ผู้อำนวยการมูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง ครูปุ๋ยมีเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคเหนือหลายแห่ง และเช่นเดียวกันกับในจังหวัดเชียงราย ครูปุ๋ยแนะนำให้ทีม Openspace ได้ทำงานร่วมกับทีมพยาบาลชุมชนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) วาวิ จากงานที่ทีมพยาบาลชุมชนดูแลอยู่นั้น บ้านพี่ปะอู่ก็เป็นหนึ่งในกรณีที่ทางทีมพยาบาลเองประเมินว่าควรได้รับการปรับสภาพที่อยู่อาศัยเพื่อให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของพี่ปะอู่

▶ บริเวณครัวในบ้านก่อนการปรับปรุง

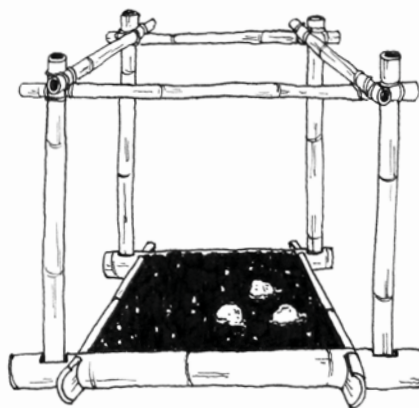

▶ ผังใหม่หลังการออกแบบ

การออกแบบบ้านที่ปะอู๋ ทางทีม Openspace เน้นการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมกับเจ้าของบ้าน ซึ่งในกรณีนี้ที่ปะอู๋เองเป็นคนตอบอด จึงมีแม่เป็นผู้ช่วยออกแบบตามการใช้ชีวิตของที่ปะอู๋ ทีมสถาปนิกเรียนรู้และเก็บข้อมูลเรื่องอุปสรรคของที่ปะอู๋ที่มีต่อที่อยู่อาศัยผ่านการพูดคุย และการจำลองการใช้ชีวิตภายในบ้าน ทางทีมสถาปนิกได้ออกแบบโดยเลือกใช้หลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคนด้านความปลอดภัยเพื่อลดความอันตรายในการดำเนินชีวิตของที่ปะอู๋ ตัวอย่างเช่น การออกแบบให้มีราวจับจากตัวบ้านลงไปยังพื้นถนน การย้ายเตาไฟออกจากบ้านและสร้างห้องครัวใหม่ให้เป็นสัดส่วนมากขึ้น การติดตั้งราวจับจากบ้านออกไปยังห้องน้ำ นอกจากความปลอดภัยแล้วยังคำนึงถึงความทนทานในการใช้งาน เช่น การออกแบบให้โครงสร้างหลักและพื้นเป็นคอนกรีต เพื่อยืดอายุการใช้งานของบ้านเดิมที่เป็นไม้ไผ่ให้อยู่ได้นานขึ้น เพราะการซ่อมแซมบ้านเป็นเรื่องยากสำหรับที่ปะอู๋และแม่ที่อายุมากแล้ว

การก่อสร้างบ้านที่ปะอู๋ได้มีการจัดลำดับความสำคัญและแบ่งงานออกเป็นระยะ ตามเงื่อนไขการได้รับงบประมาณสนับสนุน ซึ่งในกระบวนการทำงานทั้งหมดนี้ได้รับความร่วมมืออันดีทั้งจาก

มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง ทีมพยาบาลชุมชน รวมไปถึงเพื่อนบ้านของที่ปะอู๋ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการก่อสร้าง ทำให้ที่ปะอู๋และคนในครอบครัวได้อยู่ในบ้านที่มีความปลอดภัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้นด้วย

▶ ตัวอย่างเตาไฟ

ข้อเสนอแนะในการออกแบบโดยใช้หลักการออกแบบเพื่อคนทุกคน

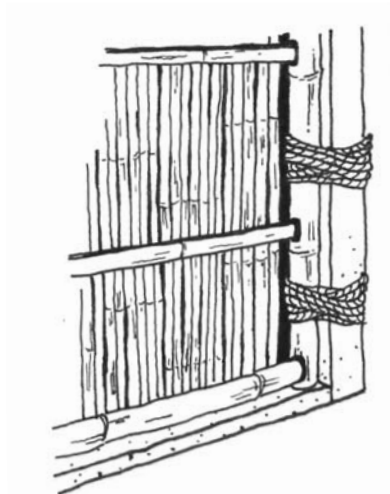
ในส่วนผนังพังกไม้ไผ่ ออกแบบให้ยึดกับโครงสร้างหลักใหม่ที่เป็นคอนกรีตโดยการมัดด้วยดอกหรือเชือก

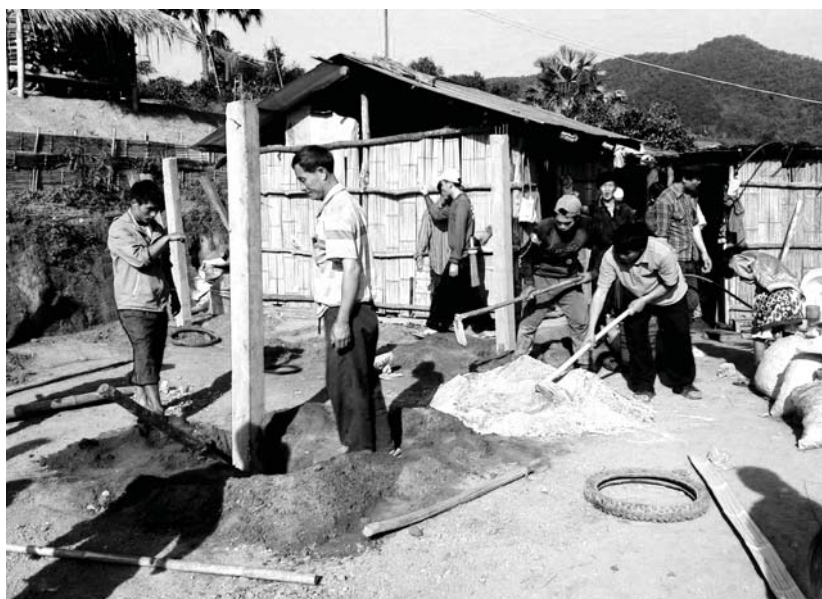
วัสดุ หลักของบ้านที่ปะอู๋คือไม้ไผ่ที่ตั้งติดบนพื้นดิน ซึ่งไม้ไผ่ที่สัมผัสกับดินโดยตรงจะผุเร็ว เนื่องจากความชื้นจากดินและน้ำฝนที่ไหลผ่าน จึงเลือกใช้วิธีการเทพูรองรับเพื่อช่วยยืดอายุของไม้ไผ่

แต่เดิมอุปกรณ์ทำครัวของบ้านที่ปะอู๋วางอยู่บน **ระดับ** พื้นดินภายในบ้านซึ่งเสี่ยงต่อการเดินเตะและเป็นระดับที่ไม่เหมาะสมกับการใช้งาน จึงออกแบบโดยสร้างครัวใหม่แยกออกจากตัวบ้านหลักห่างออกไป ๑ เมตร และจัดพื้นที่ครัวโดยใช้ไม้ไผ่ลำใหญ่กั้นบริเวณเตาแล้วใช้ดินอัดให้เต็มเพื่อยกระดับเตาไฟเพื่อลดความเสี่ยงในการเดินเตะเตาไฟบนพื้น

▶ การใช้วัสดุในส่วนโครงสร้าง

▶ เพื่อนบ้านลงแขกช่วยก่อสร้าง

ขยับออกสู่การร่วม

เครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองเชียงราย เป็นกลุ่มทำงานที่กลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม (SE) ตาแสง ได้พยายามเชื่อมต่อผ่านผู้ประสานงานจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) คุณชัยวัฒน์ รัถภู ด้วยความตั้งใจในการหาแนวทางในการผลักดันประเด็น UD (การออกแบบเพื่อคนทุกคน) สู่พื้นที่ที่อยู่อาศัยในโครงการบ้านมั่นคงในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖

จากการหารือระหว่างทีมทำงาน ทีมได้มองเห็นประเด็น UD เป็นเรื่อง ‘จำเป็น’ ในการผลักดันเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในโครงการ เนื่องมาจาก การทำโครงการบ้านมั่นคงตลอดระยะเวลา ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมา ทีมตาแสง ได้เห็นข้อดีในแง่มุมของงานออกแบบว่าตัวโครงการมีการให้น้ำหนักในการวางโครงสร้างพื้นฐานชุมชนและบ้านในระดับกว้าง ๆ ซึ่งเป็นฐานของความสามารถในการใส่รายละเอียดแก่พื้นที่อยู่อาศัยในชุมชนได้ต่อไปอีกในวันที่สมาชิกแต่ละคนมีความพร้อมมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน โครงการบ้านมั่นคง ไม่เพียงแต่สนับสนุนการสร้างชุมชนที่เป็นทางการ (Formal community) และมีความสมบูรณ์ของสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในกระบวนการยังมีการทำงานร่วมกับโมเดลทางการเงิน และการออมเงินเพื่อสนับสนุนคุณภาพชีวิตพื้นฐานที่จำเป็นต่อมนุษย์อีกด้วย และสิ่งสำคัญที่สุดในโครงการนี้ คือการให้ผู้ที่ประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัยได้ทำงานเอง พัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันเอง โดยการสนับสนุนทางการเงินตั้งต้นบางส่วนจากภาครัฐ และการออมเงิน

จากภาคประชาชนทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และเมืองอีกด้วย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นฐานสำคัญของการสร้างความเป็นไปได้ของ ‘การสร้างที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพในพื้นที่ชุมชนรายได้น้อย’ และในเรื่องการผลักดันงานด้าน UD สู่พื้นที่ในโครงการได้อย่างไม่ต้องติดขัดกับระบบจากทางภาครัฐตลอดเวลา

จากการลงพื้นที่และประเมินชุมชนชนนาร่องในเครือข่ายร่วมกับทีมทำงาน พบว่า หลายพื้นที่ชุมชนในโครงการกำลังประสบปัญหาด้านการวางแผน และกำหนดทิศทางของ ‘การมีที่อยู่อาศัยที่ดี’ มีคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยในอนาคตและคนทุกกลุ่ม’ หลังจากโครงการในหลายพื้นที่ได้สิ้นสุดตามโครงสร้างพื้นฐานที่วางแผนในเฟสแรกและหลังจากการย้ายเข้ามาอยู่อาศัยจริง

จากการร่วมแชร์ของสมาชิกในโครงการนั้น ปัญหาในด้านของพื้นที่อยู่อาศัยแบ่งเป็นระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดภายใน และในระดับชุมชนที่เป็นหน่วยที่มีความเชื่อมโยงของหลาย ๆ ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของที่อยู่อาศัยโดยรวม เช่น การเล่าถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้งานจากการไม่ได้คิดเผื่อคนในครอบครัวในวัยอื่น ๆ ขณะที่วางผังชุมชนและออกแบบบ้าน หรือการใช้งานผิดประเภทและไม่ทำตามกฎเกณฑ์ชุมชน ก่อให้เกิดจุดเสี่ยงของพื้นที่หลายจุด

แต่การผลักดัน ‘การออกแบบเพื่อคนทุกคน’ (Universal Design) เข้าสู่พื้นที่แบบนี้ กับกลุ่มคนที่กำลังก่อสร้างสร้างตัวในการสร้างพื้นฐานที่ดีให้กับชีวิตและชุมชน ทีมทำงานมีการประเมิน

งานระดับชุมชน กับ เครื่องข่าย

ว่าไม่ควรเป็นเรื่องที่ผลักดันแบบเร่งด่วนเกินไป เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตระยะยาว มีหลายปัจจัยที่ไม่ใช่เฉพาะเรื่องทางกายภาพเกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวกับ **'ความเข้าใจ'** เป็นฐานสำคัญที่ต้องมีความต่อเนื่องในการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วย

ในวิธีการทำงานการผลักดันประเด็น UD จึงเริ่มต้นด้วยการทำอบรมและเวิร์คช็อปด้าน UD (UD Workshop & Training Series) ร่วมกับเครือข่ายบ้านมั่นคงเชียงราย ร่วมกับชุมชนในเครือข่าย ๑๐ ชุมชน ตลอดปี ๒๕๕๗ ที่ผ่านมา เพื่อแนะนำประเด็น UD ว่าคืออะไร เกี่ยวข้องและมีความสำคัญอย่างไรต่อคุณภาพของที่อยู่อาศัยในระยะยาว และหารือแนวทางการผลักดันตัวอย่างของงาน UD ให้เกิดขึ้นในที่อยู่อาศัยชุมชนบ้านมั่นคงเมืองเชียงราย

ในปัจจุบัน ทีมทำงานและเครือข่ายชาวบ้านได้เดินทางมาถึงการได้ข้อสรุปของพื้นที่นำร่องในเครือข่าย ๒ พื้นที่ คือชุมชนธารน้ำกรณ และชุมชนริมน้ำพัฒนา ในการปรับภูมิทัศน์ในพื้นที่ส่วนกลางและสาธารณะที่ชุมชนมีอยู่ให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับทุกคน และเอื้อประโยชน์ต่อคนนอกชุมชนรอบ ๆ ด้วย

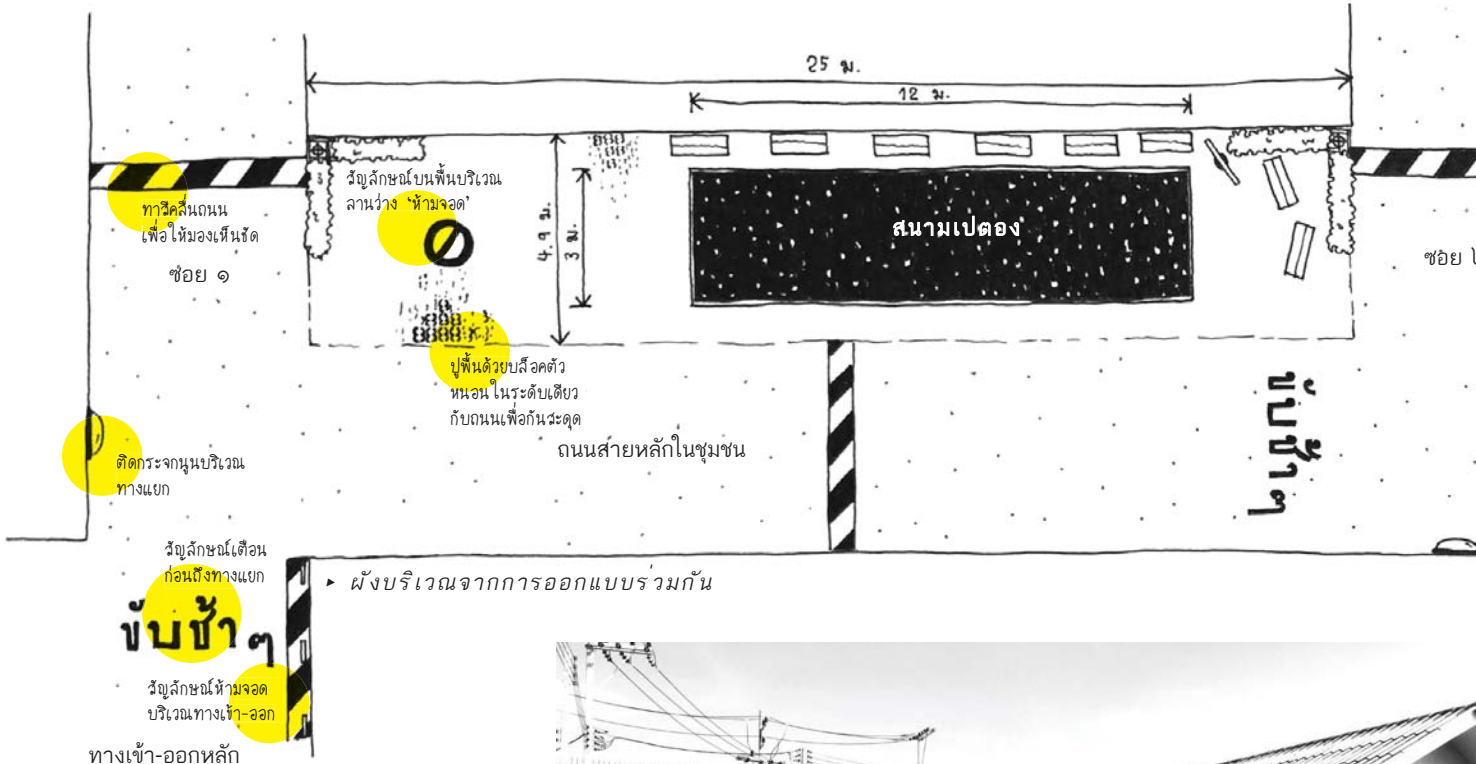
ในส่วนของงานระดับครัวเรือนนั้น การทำงานยังไม่หยุดเช่นกัน แต่เครือข่ายและทีมมองเห็นความจำเป็นในการสร้างฐานข้อมูลชุมชน (Community Mapping) ที่แน่นขึ้น ที่รวมเอาเรื่องของ 'ความเสี่ยงทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอยู่อาศัย' และ 'ทรัพยากรบุคคลในชุมชน' เข้าไปอย่างละเอียด ทางทีมทำงานจึงวางแผนการจัดอบรมการทำฐานข้อมูลชุมชนก่อนที่จะตัดสินใจเลือกพื้นที่ในการ

ทำ UD ในระดับครัวเรือน ผ่านการทำ 'แผนที่เดินดิน' เพื่อเป็นเครื่องมือในการสำรวจและบันทึกเนื้อหาของชุมชนในทุก ๆ ด้าน และช่วยประเมินทิศทางการผลักดันประเด็นนี้ต่อไป

งานอบรมมีแผนที่จะจัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม ๒๕๕๘ โดยเป็นความร่วมมือของ ๓ ฝ่ายคือ ทีมจัดการความรู้ ตาแสง studio ในฐานะผู้จัดอบรม คณะทำงานจากแต่ละชุมชน ๔ ชุมชน ในฐานะเจ้าของพื้นที่และผู้แลกเปลี่ยนประเด็นที่สำคัญจากชุมชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายในฐานะผู้ร่วมพัฒนาศักยภาพของบุคลากร (นักศึกษา) เพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงเทคนิคกับเจ้าของพื้นที่

ตัวอย่างงานที่นำมาให้ท่านผู้อ่านชมในวารสารฉบับนี้นั้น เป็นตัวอย่าง ๔ ชิ้นของการออกแบบพื้นที่ส่วนกลางที่เกิดในช่วงท้ายของการทำอบรมและเวิร์คช็อปด้าน UD (UD Workshop & Training Series) โดยใช้ฐานของชุมชนธารน้ำกรณและริมน้ำพัฒนาเป็นฐานของพื้นที่ให้สมาชิกในเครือข่ายได้ทดลองความรู้และใช้หลักคิดด้าน UD เข้ามาทดลองใช้บนเงื่อนไขจริงในพื้นที่ชุมชน โดยมี ๒ พื้นที่ที่จะมีการปรับปรุงจริงในช่วง ๗ - ๘ เดือนข้างหน้า

ตัวอย่าง การออกแบบ

พื้นที่หน้าซอย ๑ ชุมชนธารน้ำกรณ

▶ บริเวณพื้นที่ที่ใช้ออกแบบ

ชุมชนธารน้ำกรณ เป็นชุมชนที่มีประชากรที่หลากหลาย ส่วนหนึ่งในนั้นก็ คือ เด็ก ๆ และเยาวชน หนึ่งในพื้นที่ที่เด็ก ๆ มักจะมานั่งเล่น วิ่งเล่น และรวมตัวกัน คือ พื้นที่หน้าซอย ๑ เพราะเป็นพื้นที่ว่างที่อยู่ใกล้กับร้านขนมและเป็นที่ที่ผู้คนผ่านไปมาอยู่ตลอดเวลาซึ่งอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่หลายคน จึงไม่ยากนักกับการขออนุญาตพ่อแม่ออกมาพบปะกัน

เมื่อกลุ่มสถาปนิกชุมชนตาแสง ลงพื้นที่เก็บข้อมูลร่วมกับเยาวชนเรื่องการออกแบบพื้นที่ส่วนกลางเพื่อคนทุกคน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเลยที่กลุ่มเยาวชนต่างพูดถึงพื้นที่หน้าซอย ๑ ขึ้นมา ทีมตาแสงจึงชวนกลุ่มเยาวชนคิดและแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับพื้นที่แห่งนี้ว่ายังมีจุดใดที่เป็นความเสี่ยงในการใช้งานอยู่บ้างไหม แรกเริ่มเด็ก ๆ ต่างบอกว่าไม่เสี่ยง พื้นที่นั้นดีอยู่แล้ว แต่เมื่อพูดคุยกัน

ต่อไปให้เล่าถึงเวลาที่ใช้งานจริงแล้ว เด็ก ๆ เริ่มมองเห็นว่าจริง ๆ แล้วก็มีความอันตรายอยู่ เพราะบริเวณนั้นอยู่ติดกับทางแยกที่เป็นทางเข้า - ออกหลักของชุมชน ซึ่งมีการสัญจรทั้งเดินเท้า จักรยาน จักรยานยนต์รวมไปถึงรถยนต์ ซึ่งบางครั้งก็ใช้ความเร็วที่ทำให้เกิดความเสี่งต่อเด็ก ๆ ที่มาใช้พื้นที่

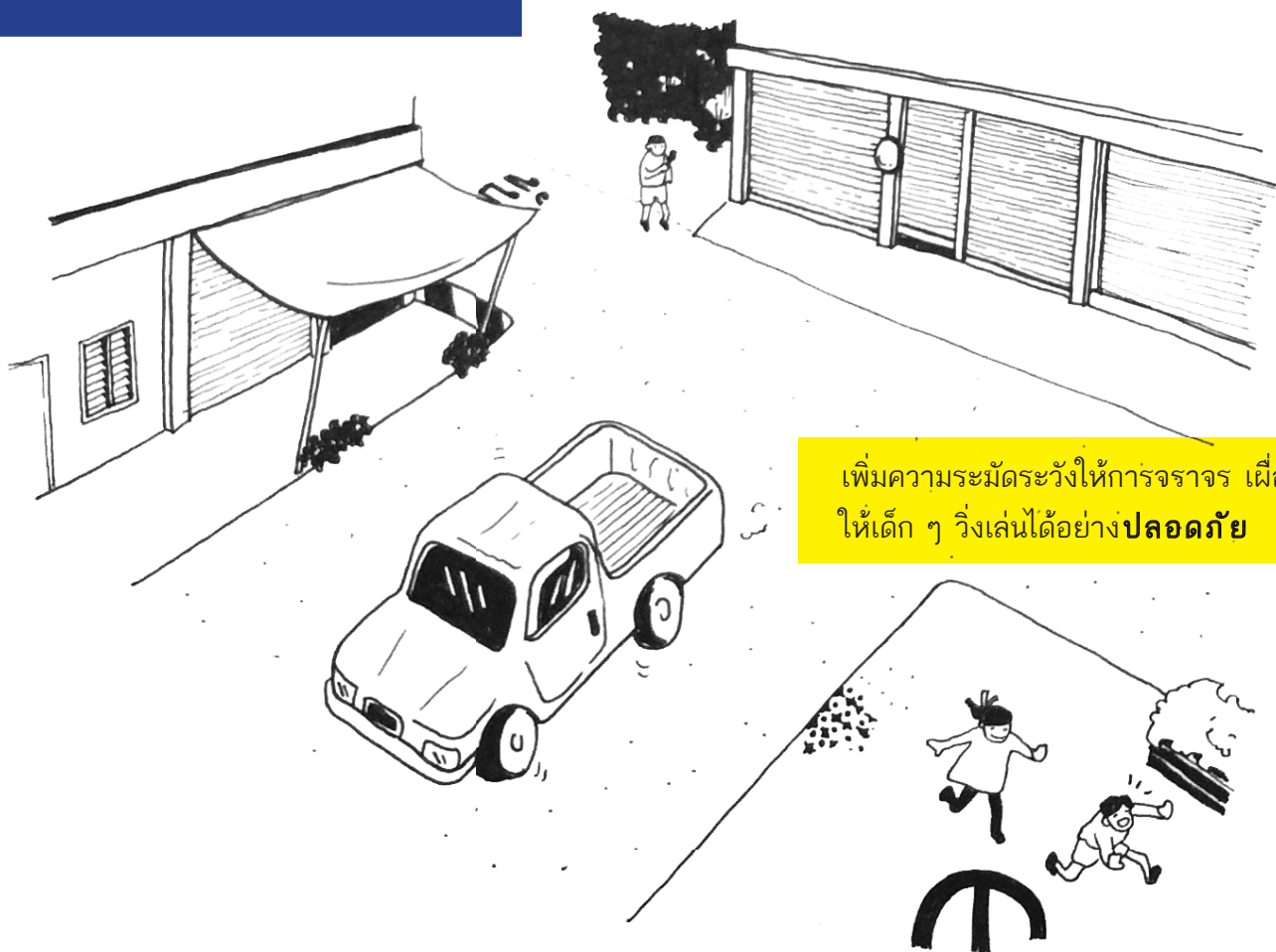
พื้นที่ส่วนกลาง ๑

กลุ่มสถาปนิกและเยาวชนนำเสนอปัญหาที่พบเจอต่อคนในชุมชน และแลกเปลี่ยนมุมมองความคิดเห็นซึ่งค่อนข้างจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จากอุปสรรคที่มองเห็นร่วมกัน การออกแบบจึงเริ่มขึ้น ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันออกแบบพื้นที่ส่วนกลางแห่งนี้ เพื่อลดอุปสรรคต่าง ๆ โดยนำหลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคนมาใช้ ยกตัวอย่างเช่น การออกแบบให้เกิดความเสมอภาคในการใช้พื้นที่ร่วมกันโดยออกแบบทางสัญจรให้พื้นที่พอเพียงสำหรับการสัญจรของคนทุกคน การคำนึงถึงความปลอดภัยโดยให้สัญลักษณ์ เช่น สัญลักษณ์ให้รถขับช้า ๆ ห้ามจอด การยืดหยุ่นในการปรับใช้พื้นที่

อย่างการออกแบบลานเปิดที่สามารถปรับให้เป็นลานเอนกประสงค์ได้ด้วย

การออกแบบโดยคนทุกกลุ่มในชุมชนผ่านหลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคน นั้นส่งผลให้พื้นที่ส่วนกลางแห่งนี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ ที่นอกจากเป็นพื้นที่สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนแล้ว ยังสามารถมีกิจกรรมให้กับคนทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ ออกมาเล่นกีฬา ผู้สูงอายุออกมาพบปะหรือแม้กระทั่งคนพิการก็สามารถใช้พื้นที่แห่งนี้ได้ เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนให้มากขึ้นอีกด้วย

สนามเปิด

เพิ่มความระมัดระวังให้การจราจร เพื่อพื้นที่ให้เด็ก ๆ วิ่งเล่นได้อย่างปลอดภัย

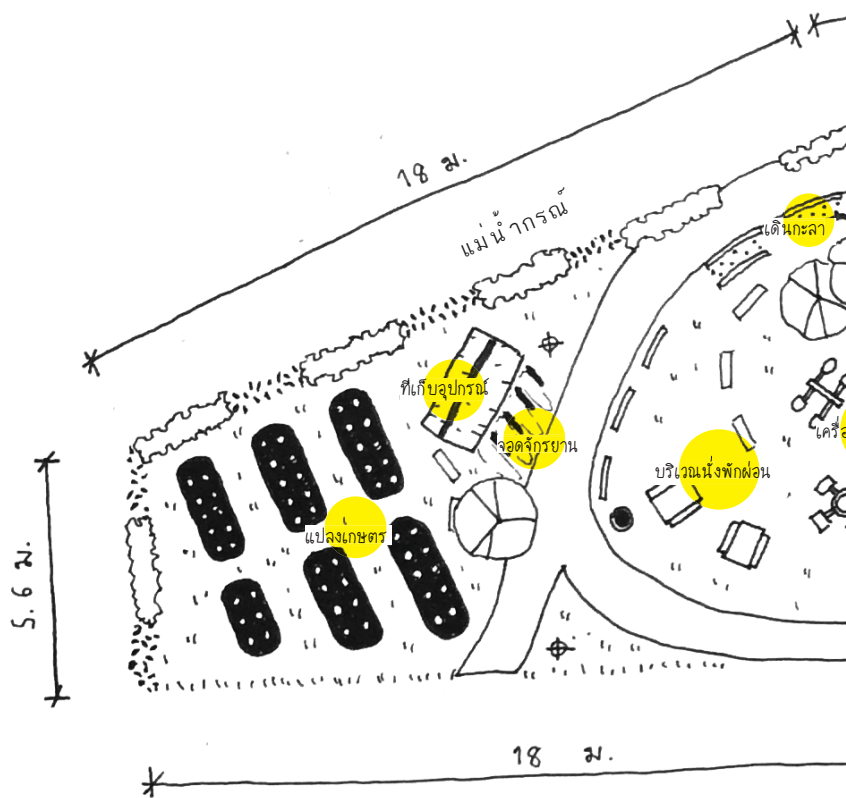
ตัวอย่าง การออกแบบพื้นที่ส่วนกลาง ๒

พื้นที่ทำชอย
ชุมชนธารน้ำกร

ศูนย์สุขภาพ
ลานกีฬาเอนกประสงค์

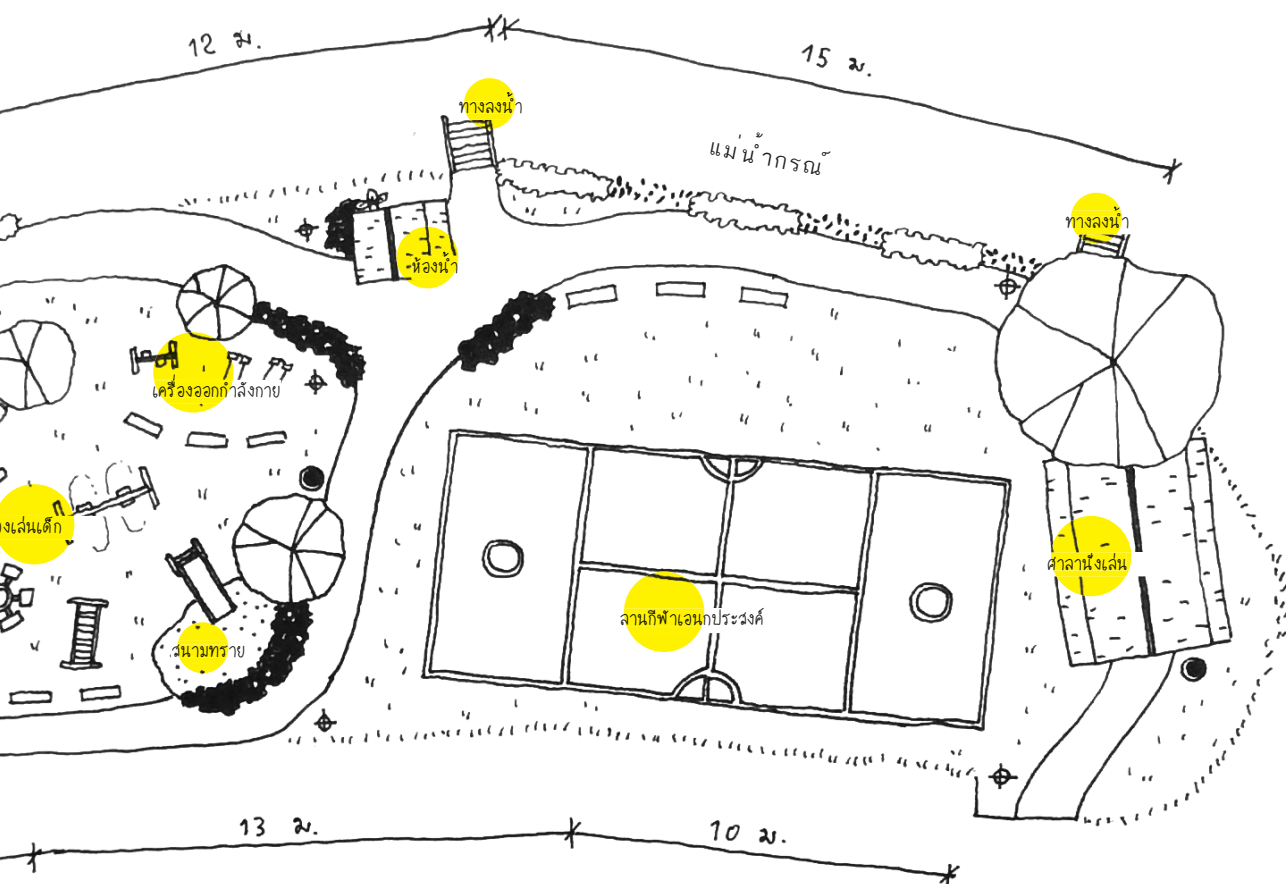
พื้นที่ว่างทำชอย ๒ เป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนมักจะมานั่งพบปะ ชุมนุม กินข้าวสังสรรค์กันอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นพื้นที่โล่งและชาวบ้านตั้งศาลาไว้บริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่จึงมีร่มเงาพอเพียงให้นั่งเล่นได้ทั้งวัน นอกจากนั้นพื้นที่นี้ยังตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำกรณด้วย ชาวบ้านจึงใช้พื้นที่ลาดริมตลิ่งทำแปลงผักของชุมชน แต่จากกรณีแผ่นดินไหวปี ๒๕๕๗ นั้น ได้ส่งผลให้ตลิ่งพัง ซึ่งทำให้พื้นที่ริมตลิ่งมีความเสี่ยงต่อการโดนน้ำกัดเซาะ ชุมชนธารน้ำกรณจึงเห็นความสำคัญของการปรับปรุงพื้นที่ริมตลิ่งโดยการสร้างผนังกันดินโดยใช้ไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุในพื้นที่

ในขณะเดียวกันนั้น กลุ่มสถาปนิกชุมชนตาแสงได้เข้ามาชวนชุมชนคิดและแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการออกแบบพื้นที่ส่วนกลางที่มีอยู่เดิมกับพื้นที่โดยรอบที่ยังไม่ได้ใช้งาน ผ่านการสร้าง ความเข้าใจด้านการออกแบบเพื่อคนทุกคน ซึ่งทางชุมชนและสถาปนิกมองเห็นว่าสามารถพัฒนาพื้นที่ส่วนกลางบริเวณท้ายซอย ๒ ไปพร้อมกับกับการสร้างผนังกันดินได้ จึงเกิดกระบวนการออกแบบร่วมกันขึ้น โดยเริ่มจากการชักชวนชาวบ้านพูดคุยถึงความต้องการในการใช้พื้นที่โดยช่วยกันแบ่งพื้นที่ออกเป็นการใช้งานสำหรับคนแต่ละกลุ่ม คือ กลุ่มเด็กและ

เยาวชน กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว กลุ่มผู้สูงอายุ และพื้นที่เอนกประสงค์ที่คนทุกกลุ่มใช้ร่วมกัน หลังจากนั้นค่อย ๆ เติมหลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคนเข้าไปในรายละเอียด เช่น หลักคิดด้านความเสมอภาค โดยการออกแบบทางสัญจรให้มีพื้นผิวเรียบและระดับเท่ากันเพื่อลดความเสี่ยง หรือแม้แต่รายละเอียดของเครื่องใช้อย่างม้านั่ง ชาวบ้านก็ให้ความสำคัญกับขนาดที่เหมาะสมต่อการใช้งานของคนทุกคน หลักคิดด้านความยืดหยุ่น โดยออกแบบให้พื้นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ เช่น สนามกีฬาถูกออกแบบขนาดเพื่อให้ใช้เล่นกีฬาได้หลายประเภท

การออกแบบร่วมกับชาวบ้านชุมชนธารน้ำกรณทำให้เห็นได้ว่าจริง ๆ แล้วทุกคนมีหลักคิดการออกแบบที่คำนึงถึงคนทุกคนกันอยู่แล้ว เพียงแค่บางครั้งอาจมองข้ามไปและยังไม่ได้ให้ความสำคัญนัก แต่เมื่อเริ่มแลกเปลี่ยนมุมมองการใช้งานร่วมกันแล้ว ทำให้ทุกคนได้เรียนรู้ที่จะคำนึงถึงผู้อื่นและส่งผลให้ทุกคนสามารถออกแบบพื้นที่ส่วนกลางที่ทุกคนสามารถใช้งานร่วมกันได้จริง กลุ่มสถาปนิกชุมชนตาแสงก็ได้ร่วมเรียนรู้มุมมองใหม่ ๆ ไปพร้อมกับคนในชุมชนด้วยเช่นกัน

พื้นที่ท้ายซอย ๕ ชุมชนธารน้ำกรณ์

ชุมชนธารน้ำกรณ์เป็นชุมชนที่เริ่มก่อสร้างใหม่ในช่วง ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา ทำให้มีบ้านบางหลังที่ยังสร้างไม่สมบูรณ์ และไม่มีสมาชิกเข้าอยู่อาศัย พื้นที่บางแห่งจึงยังไม่ได้ใช้ประโยชน์เพราะอยู่ห่างจากเส้นทางสัญจรที่คึกคัก พื้นที่ว่างริมน้ำท้ายซอย ๕ เองก็เช่นกัน แม้จะตั้งอยู่ติดกับบ้านที่มีสมาชิกเข้าอยู่แล้วและพื้นที่ด้านข้างเคยได้รับการพัฒนาเป็นแปลงผักสวนครัวชุมชนมาแล้วครั้งหนึ่ง แต่สุดท้ายเมื่อสมาชิกชุมชนไม่นิยมเดินผ่านมา สวนผักเองก็ถูกทิ้งไปไม่ได้รับการดูแล แต่ก็ไม่ได้เหี่ยวแห้งไปซะหมด ยังคงมีสมาชิกบางกลุ่มที่เข้ามาดูแลบ้างบางครั้ง

เมื่อกลุ่มสถาปนิกชุมชนตาแสงตั้งคำถามกับชุมชนในการประชุมเรื่องการออกแบบพื้นที่ส่วนกลางว่ามีพื้นที่ใดที่ชุมชนเห็นว่ามีความศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ส่วนกลางสำหรับทุกคนได้ ชาวบ้านบางกลุ่มจึงเสนอพื้นที่ข้างแปลงผักชุมชนแห่งนี้ขึ้นมาและบอกเล่าเกี่ยวกับปัญหาของพื้นที่ว่าเหตุผลที่แปลงผักที่เคยปลูกไว้แห้งไปนั้นไม่ใช่แค่เพราะขาดคนดูแลแต่ยังเป็นเพราะดินบริเวณนั้นไม่ดีผักจึงไม่ค่อยโตอีกด้วย ชาวบ้านเองก็มีแนวคิดที่จะพัฒนาดินบริเวณนี้ให้เหมาะกับการปลูกผักอีกครั้ง เมื่อทราบถึงปัญหาและแนวคิดของชาวบ้านแล้วจึงเกิดการออกแบบเพื่อปรับปรุงพื้นที่ร่วมกันขึ้น โดยการออกแบบเริ่มจากการที่ชาวบ้านให้ความสำคัญกับแปลงผักที่อยู่บริเวณติดกัน จึงออกแบบให้มีการใช้งานอื่น ๆ ที่ส่ง

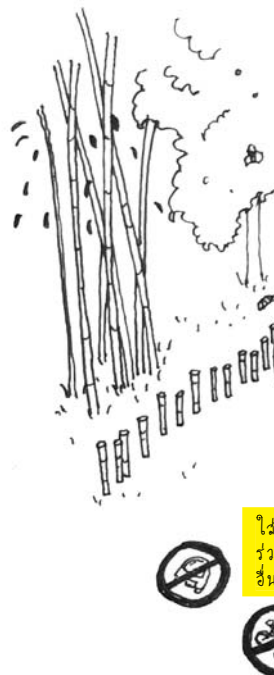

▶ บริเวณพื้นที่ที่ใช้ออกแบบ

เสริมการดูแลแปลงผัก เช่น การมีศาลานั่งพักและห้องเก็บของสำหรับผู้ที่มาดูแลแปลงผัก และการมีที่จอดรถจักรยานสำหรับผู้มาใช้พื้นที่นี้ หรือวางแผนปลูกแนวไม้ไผ่เพื่อยึดเกาะหน้าดิน ชับน้ำ และเป็นการบำรุงดินในบริเวณนั้นด้วย โดยการออกแบบนั้นได้ใส่รายละเอียดด้านการออกแบบเพื่อคนทุกคน เช่น ด้านความเสมอภาคและความปลอดภัย โดยการปรับพื้นที่ให้เรียบและได้ระดับเดียวกับพื้นที่ถนนในซอย การให้สัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย เพื่อให้ทราบว่ามีเด็กและผู้สูงอายุใช้พื้นที่บริเวณนี้อยู่ ให้ผู้ใช้พาหนะสัญจรอย่างระมัดระวัง

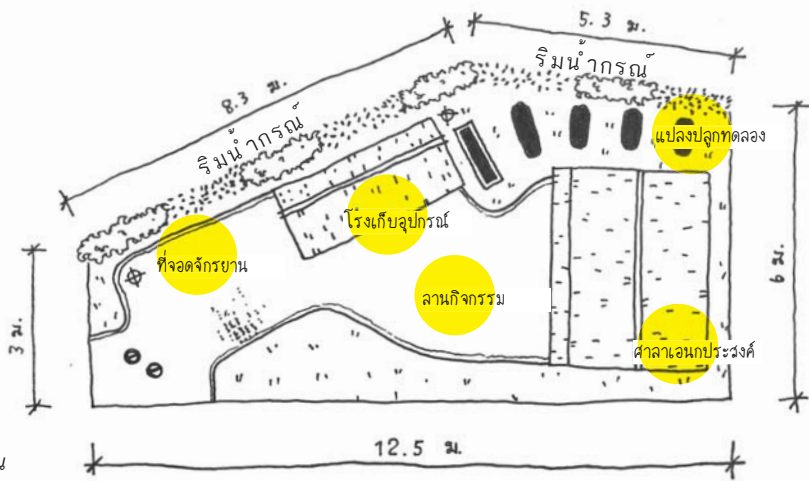
จากการออกแบบพื้นที่ว่างนี้จะเห็นได้ว่าการออกแบบพื้นที่ส่วนกลางโดยคำนึงถึงหลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคนนั้นไม่ใช่เรื่องใหญ่และไม่ใช่ว่าเรื่องยาก สำหรับชุมชนนี้ การออกแบบพื้นที่แห่งนี้ยังเหมือนเป็นการชักชวนให้คนในชุมชนได้หันกลับมามองสิ่งเดิมที่ชุมชนมีอยู่แล้วแต่บางครั้งก็

เหมือนจะลืมนั่นไป ว่าจริงๆแล้วคนทุกคนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการออกแบบและใช้งานร่วมกันได้บนพื้นที่แห่งนี้

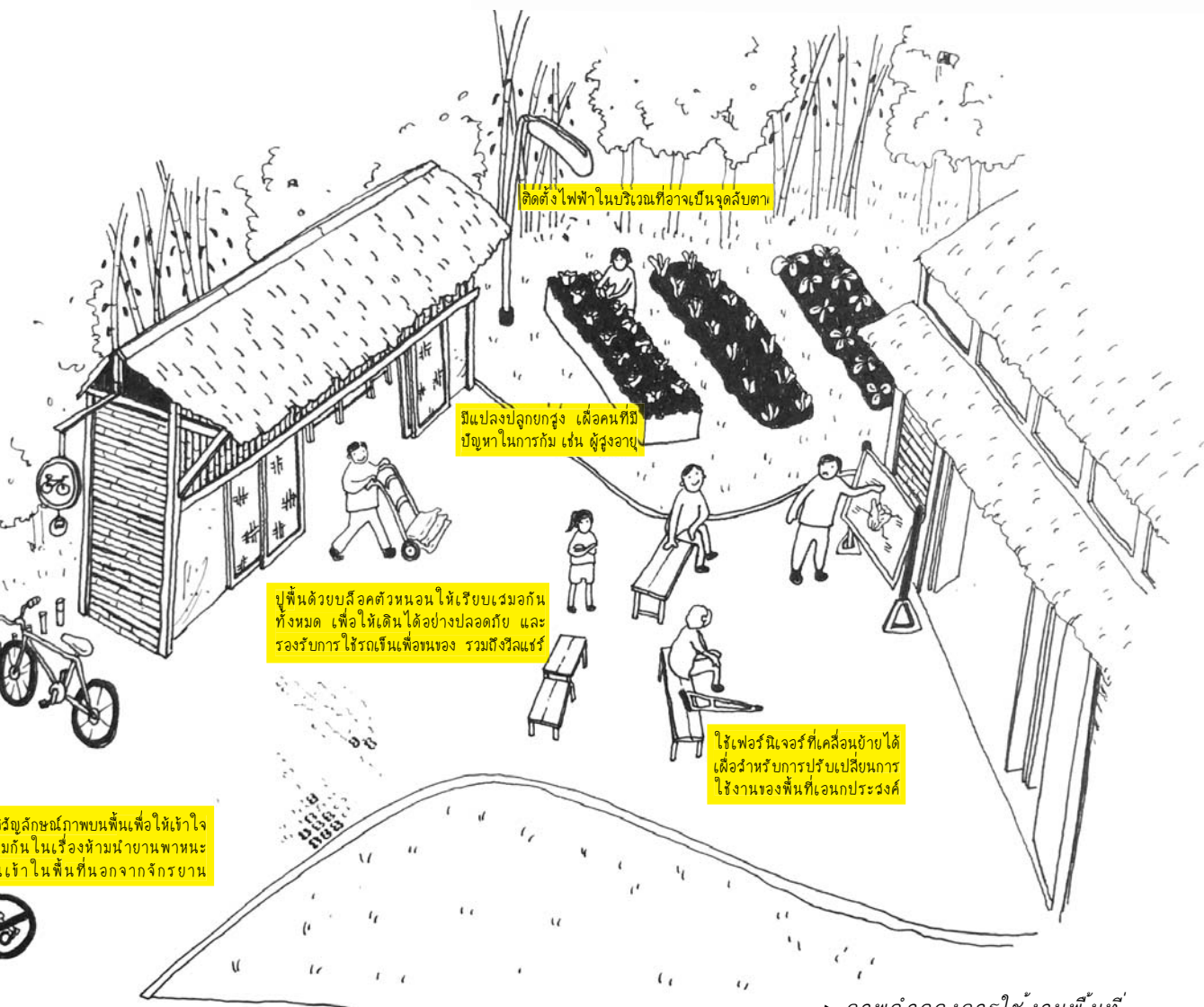

พื้นที่ส่วนกลาง ๓

ศูนย์เรียนรู้ด้านการเกษตร

▶ ผังบริเวณจากการออกแบบร่วมกัน

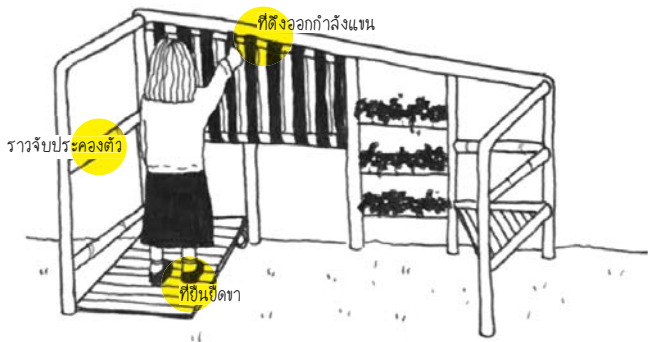
▶ ภาพจำลองการใช้งานพื้นที่

พื้นที่ริมน้ำ

ชุมชนริมน้ำพัฒนา

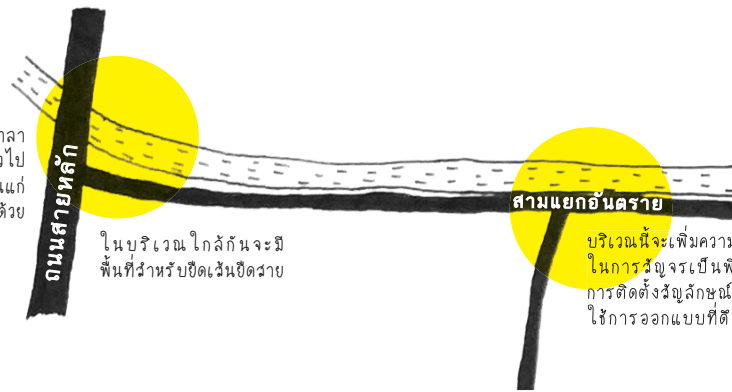
ตัวอย่าง การออกแบบ

พื้นที่ส่วนกลาง

▶ ตัวอย่างสถานีออกกำลังกาย

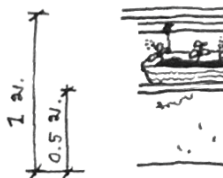
บริเวณที่ว่างหัดนอนจะตั้งศาลา สำหรับเด็กนักเรียนหรือคนทั่วไป ที่มารอรถ รวมถึงคนเฒ่าคนแก่ ที่อาจจะมารอลูกหลานมารับด้วย

บริเวณนี้จะเพิ่มความถี่ในการสัญจรเป็นการติดตั้งสัญลักษณ์ใช้การออกแบบที่ตัด

ชาวบ้านชุมชนริมน้ำ ๒ มีแนวคิดที่จะปรับปรุงพื้นที่ริมตลิ่งให้มีแนวกันระหว่างถนนกับแม่น้ำ เพื่อลดอุบัติเหตุ และได้ร่วมกับกลุ่มสถาปนิกชุมชน ตาแสง ในการออกแบบให้พื้นที่นี้สามารถเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเริ่มออกแบบจากการให้ชาวบ้านเสนอการใช้งานที่ต้องการ เช่น ศาลารอรถ ที่นั่งพักผ่อน พื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัว ทางลงไปแม่น้ำ เป็นต้น เมื่อได้ทราบความต้องการของผู้ใช้แล้ว ทีมสถาปนิกจึงชวนทุกคนคิดต่อเกี่ยวกับการออกแบบเพื่อคนทุกคน เมื่อชวนคุยเรื่องผู้ที่มีแนวโน้มจะมาใช้พื้นที่ส่วนกลางที่ออกแบบใหม่นี้ ชาวบ้านมองเห็นคนอีกหลายกลุ่มที่สามารถใช้พื้นที่นี้ได้หากมีการออกแบบที่รองรับการใช้งานของคนทุกกลุ่ม ชาวบ้านจึงเริ่มลงรายละเอียดการออกแบบผ่านหลักคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคน เช่น ด้านความปลอดภัย เป็นการออกแบบที่คำนึงถึงการใช้งานร่วมกันของ

คนทุกวัย แม้นองค์ประกอบเครื่องใช้อย่างเก้าอี้ที่ออกแบบให้มี ๒ ระดับ เด็กและผู้ใหญ่สามารถนั่งบนเก้าอี้ตัวเดียวกันได้อย่างสบายเพราะว่าเหมาะสมกับสรีระของตัวเอง ด้านความปลอดภัย ต่อเนื่องจากแนวคิดที่ทางชุมชนต้องการออกแบบแนวกันถนนแล้ว ได้เพิ่มเติมรายละเอียดการออกแบบให้ราวกันเป็นราวกันตกสำหรับเด็ก ๆ ได้ด้วย และออกแบบใช้สัญลักษณ์เพื่อให้มีความปลอดภัยมากขึ้น เช่น การออกแบบให้มีสัญลักษณ์กำหนดความเร็ว โดยเฉพาะที่สามแยก ซึ่งเป็นจุดที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง การออกแบบให้มีลูกกระนาบตลอดถนนทุก ๆ ระยะ ๖๐ เมตร เพื่อให้รถชะลอความเร็ว การออกแบบให้ทำสีลูกกระนาบและราวกันให้ใช้สีสะท้อนแสง เพื่อให้ผู้ขับขี่มองเห็นได้ง่ายในตอนกลางคืน

ติดตั้งตลอดแนวบริเวณที่ว่างจากท่อประปา รวบรวมวัสดุไม้ใช้ทำราวกันตก

การออกแบบเพื่อ ความปลอดภัย

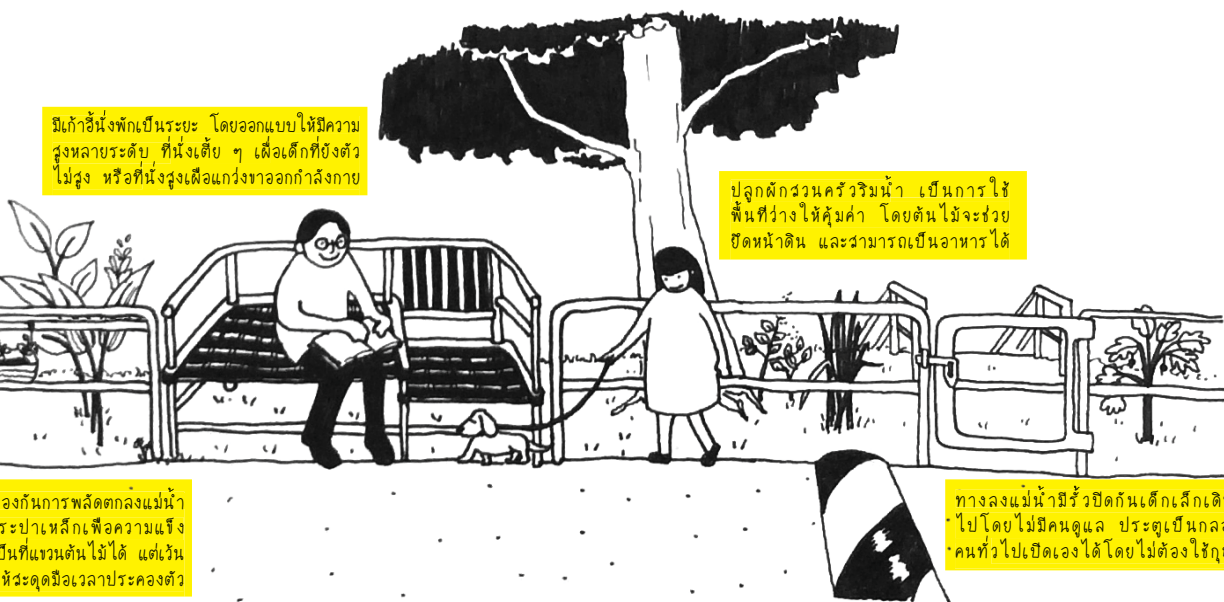
ชุมชนริมน้ำ ๗ เป็นชุมชนที่ออกแบบเพื่อให้คนทุกคนในชุมชนสามารถใช้งานพื้นที่นี้ได้และคิดเผื่อการใช้งานของคนทั่วไปจากข้างนอกชุมชนด้วย โดยความร่วมมือและแนวคิดจากคนในชุมชนที่รู้จักความต้องการของคนในชุมชนตัวเองเป็นอย่างดีและในชุมชนมีกลุ่มช่างที่ทำงานพัฒนาชุมชนของตัวเองมาอย่างต่อเนื่องทำให้การออกแบบสามารถทำคู่ขนานไปกับการวางแผนการใช้วัสดุไปด้วย และสามารถลงรายละเอียดการก่อสร้างที่น่าสนใจและเรียนรู้ร่วมกันไปกับกลุ่มสถาปนิกได้ในการออกแบบครั้งนี้

▶ บริเวณพื้นที่ที่ใช้ออกแบบ

ระมัดระวัง
เศษ โดย
เตือน และ
งดูสายตา

มีทางเดินลงน้ำสำหรับกิจกรรม
เช่น ลอยกระทง หรือปล่อยปลา

มีเก้าอี้นั่งพักเป็นระยะ โดยออกแบบให้มีความ
สูงหลายระดับ ที่นั่งเตี้ย ๆ เพื่อเด็กที่ยังตัว
ไม่สูง หรือนั่งสูงเพื่อแกว่งขาออกกำลังกาย

ปลูกผักสวนครัวริมน้ำ เป็นการให้
พื้นที่ว่างให้คุ้มค่า โดยต้นไม้จะช่วย
ยึดหน้าดิน และสามารถเป็นอาหารได้

องกันการพลัดตกลงแม่น้ำ
ระป่าเหล็กเพื่อความแข็งแรง
ป็นที่แวนต้นไม้ได้ แต่เว้น
ที่สะดุดมือเวลาประคองตัว

ทางลงแม่น้ำมีรั้วปิดกันเด็กเล็กเดินลง
ไปโดยไม่มีคนดูแล ประตูเป็นกลอนที่
คนทั่วไปเปิดเองได้โดยไม่ต้องใช้กุญแจ

▶ ภาพจำลองการใช้งานพื้นที่

BUILD

สวรส.

สสพ.

เครือข่าย
บ้านมั่นคง
เมืองเชียงราย

อพมก.
จ.สมุทรปราการ

หน่วยงาน
ขับเคลื่อน
นโยบาย

ภาคประชาชน

ตาแสงสตูดิโอ

SE
(ธุรกิจเพื่อสังคม)

องค์กร
ภาครัฐ

คุณเกษมา แยมตรี
ผู้อำนวยการ และ สถาปนิก
ตาแสง studio

สื่อ

ภาคการ
ศึกษา

เว็บไซต์
Bluerollingdot

วิทยาลัย
ยา

วิทยาลัย
บัณฑิตเอเชีย
จ.ขอนแก่น

คุณธวัชชัย แสงธรรมชัย
กรรมการผู้จัดการ และ ครีเอทีฟ
องค์กรธุรกิจเพื่อสังคม WHY_NOT Social
Enterprise

มหาวิทยาลัย
นเรศวร

มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงราย

อ.เสาวลักษณ์ แยมตรี
คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์
วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

ดร.วิติยา ปิ๊ดตั้งนาโพธิ์
อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

ขอขอบคุณ

ภาคีเครือข่ายจากทั่วประเทศที่มาร่วมกันบันทึกและถ่ายทอดประสบการณ์อย่างไม่รู้จบจากประสบการณ์ของท่านในอดีต-ต่อ ภาค ๑: สนทริยสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนและสร้างองค์ความรู้ด้านการออกแบบเพื่อคนทุกคน

- ▶ สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) องค์กรผู้ผลักดันงานด้านการสร้างเครือข่ายคนพิการที่เข้มแข็งและงานสนับสนุนต่าง ๆ
- ▶ ทีมมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผศ.ดร.พญ.ศิรินาถ ดงศิริ ผศ.ดร.ชนัดดา พลอยล้อมแสง และ อ.กตัญญู หอสูติสิมา สำหรับการแบ่งปันโครงการบ้านลุงสุวรรณ จ.ร้อยเอ็ด
- ▶ องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู พี่มานพ เชื้อบัณฑิต สำหรับการแบ่งปันโครงการบ้านพี่ตูน จ.หนองบัวลำภู
- ▶ Openspace สำหรับการแบ่งปันโครงการบ้านพี่ปะอู๋ จ.เชียงราย
- ▶ เครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองเชียงราย สำหรับการแบ่งปันประสบการณ์และความรู้ที่ได้จากการอบรมและเวิร์คช็อปในปี ๒๕๕๗ ผ่านงานทดลองออกแบบเล็ก ๆ ร่วมกันระหว่างเครือข่าย
- ▶ บ้านมั่นคง ชุมชนธารน้ำกรณ จ.เชียงราย สำหรับการแบ่งปันโครงการออกแบบพื้นที่ส่วนกลางและสาธารณะริมน้ำกรณ
- ▶ บ้านมั่นคง ชุมชนริมน้ำพัฒนา จ.เชียงราย สำหรับการแบ่งปันโครงการออกแบบพื้นที่ส่วนกลางและสาธารณะริมน้ำกรณ

ขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่เป็นส่วนหนึ่งของการส่งต่อความรู้และพลังงานดี ๆ จากเครือข่ายคนทำงานด้านการออกแบบเพื่อคนทุกคน

คณะผู้จัดทำ
ตาแสง studio

จัดทำโดย

ตาแสง studio

33 ซอยลาดพร้าว 60
ถนนลาดพร้าว แขวงวังทองหลาง
เขตวังทองหลาง กทม. 10310
โทร. 086 983 9823

อยู่ดีดี | วารสารของเครือข่ายผลักดันด้าน UD, ประเทศไทย